

K R Á S A

N A Š E H O D O M O V A

ČASOPIS ČESKÉHO SVAZU OCHRÁNCŮ PŘÍRODY

JARO/LÉTO 2020

ROČNÍK XX (62)

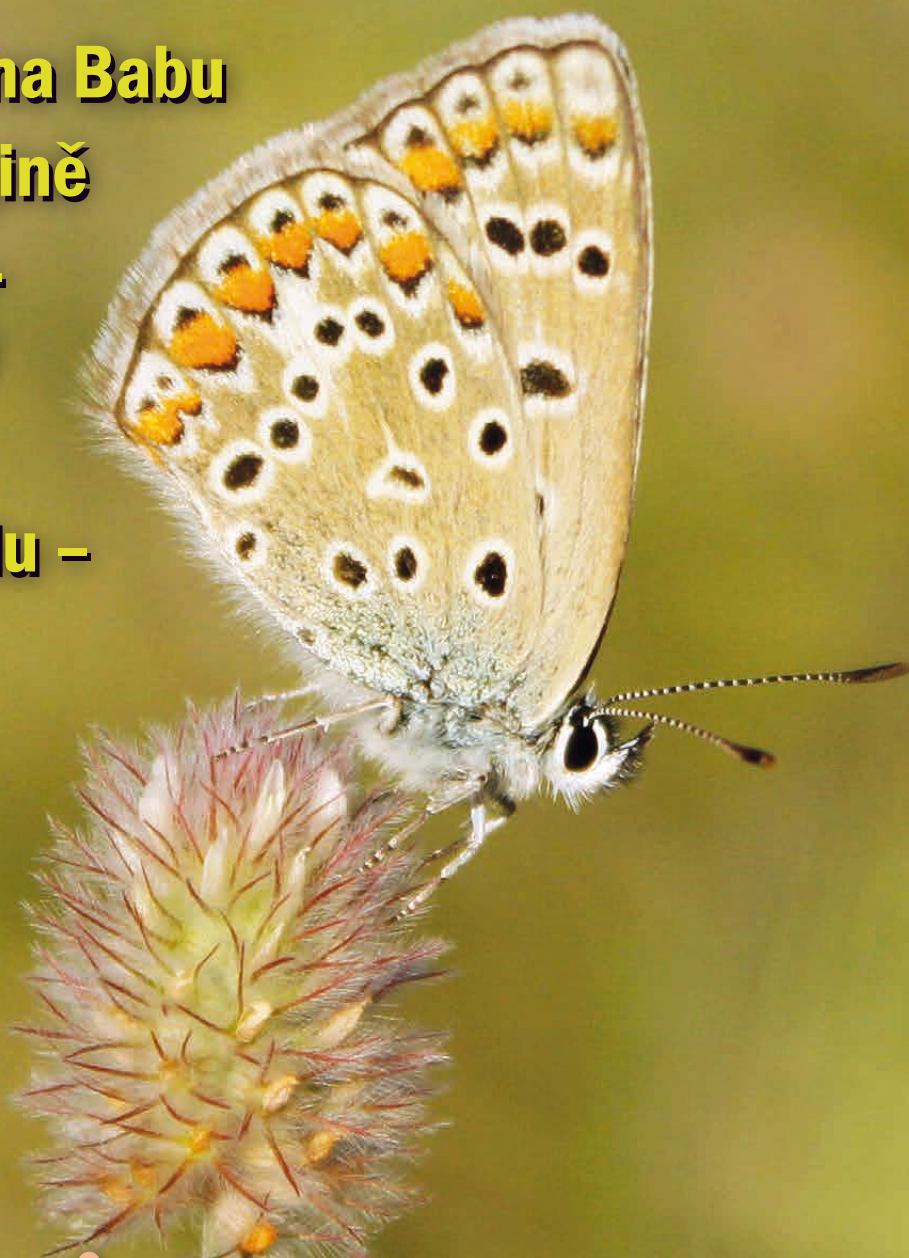
Za orchidejemi na Babu

O cestách v krajině

**Kanál dunajsko-
-odersko-labský**

Péče o ptáčata

**Místo pro přírodu –
Hraničky**

**Pozorujeme
motýly**

Vázení čtenáři,

rok 2020 vyhlásil Český svaz ochránců přírody Rokem orchidejí. Cílem je upozornit veřejnost na tyto zajímavé druhy rostlin a zejména na způsoby jejich ochrany. Orchideje jsou pozoruhodné nejen svým vzhledem, ale i zajímavými životními strategiemi. Krom toho, orchideje jsou tzv. „deštníkovými druhy“, tam, kde rostou orchideje, se většinou vyskytuje i řada dalších vzácných, avšak méně nápadných rostlin a živočichů; ochranou orchidejí tak pomáháme i jim.

V letošních číslech Krávy našeho domova najdete tedy zvýšené množství článků o orchidejích. V tomto čísle to je povídání o mýtech panujících kolem orchidejí, pozvání na jednu zajímavou orchidejovou lokalitu a malé historické ohlédnutí do dob, kdy velká část našich orchidejových luk zanikla (v tomto případě však s dobrým koncem).

V době, kdy budete držet v rukou tyto stránky, už bude orchidejová sezóna téměř za námi. Z běžnějších druhů se lze potkat v podstatě už jen s kruštíky. Sledujte však web www.csop.cz, akce k Roku orchidejí rozhodně ještě nekončí.

Příjemné čtení a zajímavé zážitky přeje

Honza Moravec

FOTO NA OBÁLCE MARTINA KIŠELOVÁ / modrásek.jehlicový

	SLOVO ÚVODEM	1
	CHRÁNÍME PŘÍRODU	
	STRÁŇ U HRANIČEK (O. POSPÍŠIL)	2
	MÝTY KOLEM ORCHIDEJÍ NAŠÍ PŘÍRODY (V. VLAČIHA)	4
	ZÁNIK RYBNÍKA MARŠOVEC (V. MRLÍK, T. RŮŽIČKA)	6
	MANAGEMENT LOKALIT KŘIVATCE ČESKÉHO (L. KRINKE, M. ŠTEFÁNEK) ..	8
	MLÁDATA DROBNÝCH PTÁKŮ (V. ALADZASOVÁ PŘIBYLOVÁ)	10
	KRAJINA A LIDÉ	
	65 LET CHKO ČESKÝ RÁJ (V. ŠTASTNÝ)	14
	UKLIĎME ORLÍK! (K. LANDOVÁ)	16
	PLAVEBNÍ KANÁL DUNAJ-ODRA-LABE? (P. OREL)	18
	JAK SE ADAPTOVAT NA SUCHO? (P. ČÍŽEK)	21
	PRO DĚTI	
	HOUBY, HOUBY, HOUBIČKY (L. ŽAITLIKOVÁ)	23
	EKOLOGICKÁ VÝCHOVA	
	VALAŠSKÉ EKOCENTRUM (P. PITHART)	24
	OKÉNKO DO HISTORIE	
	ORCHIDEJE V LETECH OSMDESÁTÝCH (J. MORAVEC)	27
	ROZHOVOR	
	SE ZDEŇKOU ŠRÉDLOVOU O CESTÁCH PRO PĚŠÍ	28
	NAUČNÉ STEZKY	
	NA BABU NEJEN ZA ORCHIDEJEMI (J. MORAVEC)	30
	ZELENÉ PARAGRAFY	
	NOVINKY V ČESKÉM PRÁVU ŽIVOTNÍHO PROSTŘEDÍ (M. DAMOHORSKÝ, P. HUMLIČKOVÁ)	32
	POZORUJEME PŘÍRODU	
	POZORUJEME MOTÝLY (M. KIŠELOVÁ)	34
	NAŠE ČINNOST	
	STALO SE	37
	ČSOP V ROCE 40. NAROZENIN (P. STÝBLO)	38
	LISTÁRNA	
	NEKROLOGY	40

MILÍ PŘÁTELÉ,

ještě začátkem jara by asi nikoho z nás nenapadlo, jak rychle se může náš život změnit. Jak rychle může být vzhůru nohama dokonce celá planeta a jak rychle se z nás dobrovolně, řečeno jen s trochou nadsázky, stanou vězni ve vlastních domech. Ale stalo se. Osobně si sice nemyslím, že si z tohoto zážitku vezme lidstvo nějaké výraznější ponaučení, ale mohu se mýlit. V každém případě se však ukázala zranitelnost naší „vyspělé“ civilizace.

Pandemie viru však u nás neměla dopad jen na lidi. Výrazným vedlejším efektem byla zasažena i příroda. Ano, jako první reakce Vás asi napadne menší znečištění ovzduší, protože téměř ustal letový provoz a dočasně zeslábla doprava i výroba. Mám ale na mysli nápor na naši krajinu, ve které se často výrazně zvýšil počet návštěvníků. Po zavření nákupních center, novodobých chrámů konzumu, zrušení většiny kulturních a sportovních akcí a zablokování hranic se výlet do přírody stal pro naše spoluobčany jednou z mála možností trávení volného času a zpestřením karantény.

Jistě jsme rádi, že mnozí lidé znovu našli cestu za hranice měst. Jak jsme napsali s ředitel Agentury ochrany přírody a krajiny Františkem Pelcem, je to další z řady návratů. Po toulkách romantiků, po organizovaném hnutí turistů koncem 19. století, po prvorepublikové éře trampingu a socialistickém útěku na chaty a chalupy opět potkáváme v lesích, ve skalách i u vody mnohem více lidí, než jsme byli zvyklí. Jako ochránci přírody jsme tomu rádi. Kdo se seznámí s krásami naší země, mohl by získat i pochopení pro jejich ochranu a stát se naším spojencem v často nelehkých zápasech. Jak už to ale bývá, každá mince má dvě strany. Rubem těchto návratů je opravdu velký tlak na nejznámější místa, kde už před dobou virovou dosahovala návštěvnost hranice únosnosti. Namátkou bych mohl jmenovat například Sněžku, Pálavu nebo jih Moravského krasu. Týká se to ale i menších lokalit, kde jsou vzácné rostliny a živočichové ohroženi sešlapem či plašením na samé existenci.

Jak z toho najít cestu ven? Nikdy jsem nebyl příznivcem přísných zákazů, policejních pásek nebo kvót. Většina návštěvníků se chová slušně a je si vědoma možných důsledků svého počínání. Při větším počtu je bohužel i ta neukázněná menšina dost velké číslo, takže se tvrdším řešením úplně nevyhneme. Vidím tady ale velký prostor právě pro nás, dobrovolné ochránce přírody. Pojdme pozvat lidi na naše akce, pojdme jim ukázat i méně známá zákoutí, která jsou často stejně krásná jako krajiny z plakátů a ještě se k nim třeba váže příběh jejich záchrany a péče o ně. Pojdme je zavést na naše naučné stezky nebo ptačí pozorovatelné, na vykoupené lokality v péči pozemkových spolků, podělme se s nimi o naši radost z malých i velkých krás kolem nás.

Zapomínat bychom neměli ani na výchovu a osvětu. Na aktivity s dětmi a mládeží, soutěže, přednášky a příspěvky do místního a regionálního tisku. Každá drobnost se počítá. Chráníme tím naši přírodu a zároveň můžeme získat na svou stranu další příznivce a třeba i členy. Budeme je potřebovat. Staré pořekadlo praví, že čert nikdy nespí. A má pravdu. Ani zákeřný virus nezastavil práce na novém stavebním zákoně, o jehož hrozbách jsem psal posledně. Získal sice podobu, o kterou už nestojí ani jeho původní navrhovatelé, ale vyhráno zdaleka není. Chystá se novela mysliveckého zákona, kterou připomínkujeme společně se soukromými zemědělci, za bukem (smrků už je málo) číhají stavitelé přehrad a kanálů...

Tak vzhůru do přírody, milí přátelé, a nezapomeňte s sebou vzít přátele a známé!

Libor Ambrozek,
předseda ČSOP

Libor Ambrozek

Krása našeho domova
časopis Českého svazu ochránců přírody
jaro/léto 2020 - ročník 20. (62.)

První číslo Krávy našeho domova vyšlo v roce 1904.
Po padesátileté odmlce bylo jeho vydávání
obnoveno v roce 2001.
Vychází dvakrát ročně.

Vydavatel: © Ústřední výkonná rada ČSOP

Adresa redakce: ČSOP – redakce KND,
Michelská 5, 140 00 Praha 4 – Michle

telefon: 222 516 115, 222 511 494,
e-mail: knd@csop.cz, web: knd.csop.cz

Redakční práce: Jan Moravec

Korektura: Dita Misterková

Grafická úprava: Jana Štěpánová, studio RedGreenBlue

Redakční rada: Libor Ambrozek, Stanislava Bartošová,
Pavel Bureš, Jan W. Jongepier, Petra Orálková, Pavel Pešout,
Ladislav Ptáček (předseda), Bohumil Reš, Petr Stýblo,
Václav Záruba, Lenka Žaitliková

Tisk: PROTISK, s. r. o., České Budějovice

Uzávěrka tohoto čísla: 31. 5. 2020

Příspěvky do příštího čísla zasílejte na adresu redakce
do 15. 9. 2020

Inzerce přijímá redakce.

Za pravdivost, věcnou správnost a původnost příspěvků
odpovídá autor. Redakce si vyhrazuje právo příspěvky krátit
a stylisticky upravovat. Nevyžádané rukopisy a obrazový materiál
se nevracejí. Příspěvky jsou publikovány bez nároku na honorář.

ISSN 1213-5488

evidenční číslo MK ČR: E 12567

Čestná rada ČSOP: Mgr. Miroslav Bobek, Mgr. Jan Čížinský, prof. JUDr. Milan Damohorský, DrSc., Barbora Hrzánová, RNDr. Blažena Hušková, prof. Ing. Jan Jeník, CSc., prof. RNDr. Pavel Kindlmann, DrSc., Čestmír Klos, Ing. Vojtěch Kodet, Mgr. Vladimír Kořen, RNDr. Jiří Kulich, RNDr. Jan Květ, CSc., RNDr. Ladislav Miko, Ph.D., JUDr. Svatomír Mičoch, prof. RNDr. Bedřich Moldan, CSc., Ing. Jiří Oliva, RNDr. František Pelc, Ing. Pavel Pešout, Daniel Pitek, Bc. Stanislav Rampas, RNDr. Jitka Seitlová, PhDr. Vladimír Špidla, Ing. Jaroslav Ungerman, CSc., Ing. František Urban, Mgr. Václav Žmolík

Stráň u Hraniček

aneb o místech pro přírodu, vodě a klimatu

FOTO: JAN MORAVEC

TEXT ONDŘEJ POSPÍŠIL

hujících výšky nemálo přes jeden metr. Kvete přibližně pět centimetrů velkými úbory žlutých květů a téměř postrádá listy, čímž se brání nadbytečnému výparu. Výskyt radyku je v této oblasti velmi zajímavý, jelikož obývá především teplé oblasti Čech a jižní Moravy. Nejvzácnější organizmy lokality však najdeme v živočišné říši, a to především mezi bezobratlými. Prostor k životu zde nachází kromě řady teplomilných pavouků (např. teplomil čtyřskvrnný či příčnatka stepní) mnoho teplomilných druhů sarančí, jako jsou saranče modrokřídla a vlašská, ale i kriticky ohrožená saranče vrzavá. Dále pak plejáda denních motýlů, z nichž nejvzácnějším je rovněž kriticky ohrožený hnědásek květeloý. Stráň je také rájem plazů, kromě slepýše křehkého a ještěrky obecné je zde často k vidění jejich predátor, vzácná užovka hladká.

Stráň byla dlouhou dobu ponechána bez pastvy, pozvolna zarůstala náletovými dřevinami a agresivní trávou třtinou křovištní. Pomalému zánikání trávníku však byla učiněna přítrž první sečí v roce 2017, kdy si lokalitu vzala pod správu základní organizace ČSOP Arion. V dalších letech byla odstraněna část šířících se dřevin a doladěna ideální péče v souladu s potřebami zdejších vzácných obyvatel. V současné době se ustálila v podobě tří termínů seče. První probíhá již v květnu na plochách s výskytem lnice květel, na níž později klade vajíčka hnědásek květeloý, následuje červnová seč třtiny křovištní, která ji účinně potlačuje, a nakonec podzimní seč části zbývajících ploch s hodnotnou vegetací.

a výhřevné plochy hostící specifickou vegetaci především na prudkých jižně orientovaných svazích).

Cenná stráň a cesta k její záchraně

Hraničská stráň je jedním z takových míst, které vzniklo po odlesnění krajiny a následnou pastvou, přičemž na hranách svahů a skalních výchozech jistě dříve setrvalo primární bezleší udržované velkými kopytníky. Tuto domněnku podporuje i bohatá vegetace, již na stráni u Hraniček tvoří zejména porosty náprstníku velkokvětého, pelyňku pravého, hadince obecného či kručinky barvišské. Tento pestrý základ dokrášlují roztroušené kvítky hvozdíku svazčitého a kropenatého, bochánky mateřídoušky a modrými hlavičkami se ve větru kmitá pavinec horský. Zřejmě nejvzácnější rostlinou je však ohrožený radyk prutnatý. Tato zvláštní květina sestává z řady rozvětvených silných zelených lodyh dosa-

Lokalita, kterou vám dnes chceme představit, je suchou jižně orientovanou strání v těsné blízkosti obce Hraničky u Městečka Trnávky. Její rozloha činí necelé dva hektary, z nichž byla v loňském roce významná část vykoupena v rámci dárcovské sbírky Místo pro přírodu.

Obec Hraničky leží v údolí říčky Třebůvky, z něhož se vztyčují prudké svahy. Taková údolí tvoří spolu s pestrým geologickým podkladem velmi členitou krajinu lesů, polí, remízků, nivních luk a také suchých strání, jakou je právě stráň u Hraniček. Nacházíme se na českomoravském pomezí Svitavska, kde je možné navštívit celou řadu cenných xerothermních trávníků (tzn. suché

Tři čtvrtě hektaru je dnes ve vlastnictví Českého svazu ochránců přírody, na zbytku probíhá péče na základě dohod s vlastníky.

Nášlapné kameny

ČSOP Arion pečuje v údolí Třebůvky i širším okolí o řadu podobných ploch, které tak vytvářejí síť „nášlapných kamenů“, mezi nimiž mohou organizmy migrovat. Okolní lokality se rozprostírají od Vranové Lhoty po osadu Plechtinec a hostí mimo vyjmenované druhy například hořeček brvitý, okrotici bílou, černýš hajní, jalovec obecný, zárazu bílou nebo oman vrbolistý. Zřejmě nejvzácnějším obyvatelem oblasti je však kriticky ohrožený modrásek černoskvřnný (*Phengaris arion*), jehož záchrana se stala smyslem ČSOP Arion, a který se tak stal jejím erbovním druhem. Modrásek černoskvřnný se sporadicky vyskytuje i na stráni u Hraniček, avšak nejvhodnější podmínky nabízí velmi bohaté populaci opuková stráň u Plechtince. Další významná lokalita tohoto obra mezi modrásky se nachází v nedaleké Radiměři, kde se ČSOP Arion pyšní doslova vykřesáním populace z posledních kusů na samé hranici pozorovatelnosti na dnešní stav stovek jedinců.

Vše souvisí se vším

V závěru článku bych rád nastínil svůj pohled na otázku, s níž se v poslední

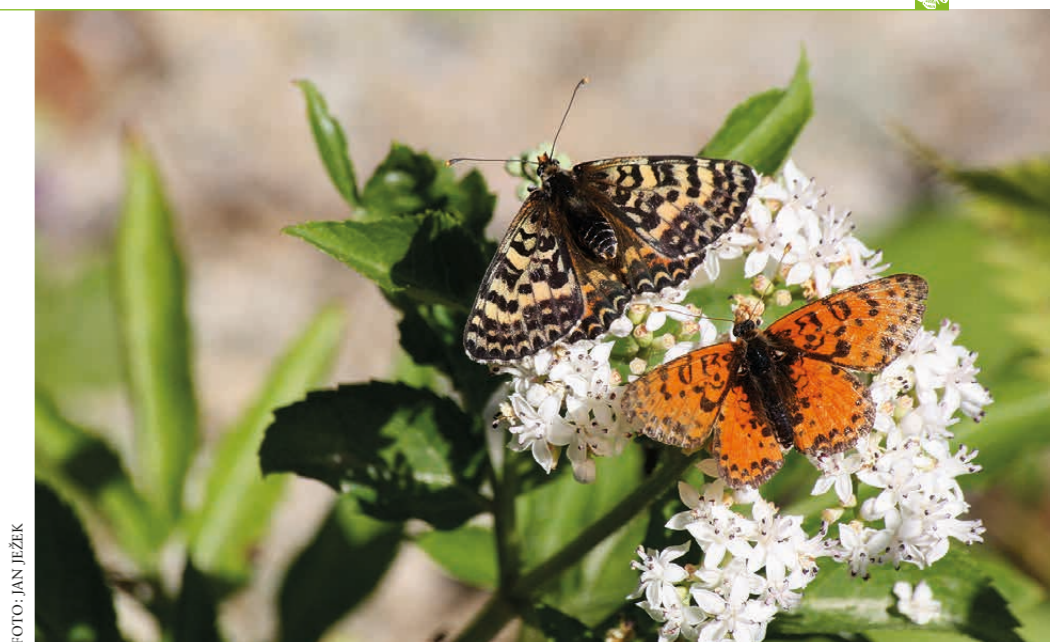

FOTO: JAN JEZEK

Nejvzácnějším motýlím obyvatelem Hraniček je hnědásek květeloý.

době setkávám stále častěji. Proč kácet stráň, zatímco naše krajina trpí nedostatkem vody a trendem posledních let jsou naopak výsadby? Téma je to složité, rozporuplné a obsáhlé, pokusím se svůj pohled na věc podat stručně a srozumitelně. Domnívám se, že pokud má obraz našeho světa zůstat podobný, jaký známe, je třeba zachovat dva prvky; těmi jsou funkční krajina a biodiverzita, která nejenže indikuje stav krajiny, ale také ovlivňuje její funkce. Naše krajina se za posledních 80 let změnila a tvoří ji na jedné straně místa příliš zarostlá a na druhé straně naopak zcela obnažená. Největším problémem naší krajiny vedle nedostatku vody je právě úbytek biodiverzity, a tu ohrožuje příliš intenzivní užívání ploch obhospodařovatelných těžkou technikou, pro kterou byla krajina srovnána, odvodněna a zbavena remízů, stejně jako zarůstání neužívaných ploch. Dnešní přístup – stavění přehrad a výsadby nových zapojených porostů – není ideálním řešením ani pro vodu, jelikož voda chybí především v půdě, a to zejména v půdě orné, ani pro biodiverzitu. Půda našich rozsáhlých monokultur je vyčerpána erozí a intenzivním pěstováním pomocí práškových hnojiv, místo aby do ní byla dodávána organická hmota, která zadržuje nejen vodu, ale i živiny v organizmech, které ji rozkládají. Kvůli používání sice efektivní, avšak příliš těžké mechanizace je půda pod orným horizontem stlačována do nepropustné vrstvy, nemluvě o melioracích socialistické éry a napřímených

tocích v betonových korytech, které jako pomyslné okapy rychle odvádějí vodu z krajiny. Velké lány bývají v létě sklizeny a zbývající zásoba vody tak není po zbytku roku chráněna vegetací. Tato holá pole mění spolu s rozrůstající se zástavbou krajinu s potenciálem zadržet vodu a ochlazovat své okolí v obří radiátor. Výsadby remízů a rozptýlené zeleně v polní krajině skutečně pomáhají, zemědělci se jim však často brání, jelikož jednolitá mnohahektarové plochy se snáze obdělávají. Sezonní ohřívání zemědělské krajiny spolu s nadprůměrně teplými roky mělo jistě vliv na rozvoj kůrovce kalamity, které nemohly původně horské a podhorské smrky v nepříznivých podmínkách nížin odolat. Odkrývání rozsáhlých lesních porostů má za následek další ohřívání a vysoušení naší krajiny. Biodiverzita však také chybí rozptýlená zeleň pozvolných lesních okrajů a pastevních lesů, sady, pastviny se solitárními keři a remízky v takové míře, jakou krajina nabízela dříve. Zdánlivě protichůdné problémy tak mají stejné východisko: zeleň musí být rovnoměrně rozptýlena všude a je nutné změnit metody hospodaření v krajině. To, že by se nechaly zarůstat dřevinami biologicky cenné lokality, jako jsou například Hraničky, klimatu nepomůže a biodiverzitu poškozí. ☒

Autor je koordinátorem projektů Pozemkového spolku Arion.

Kontakt – ondrej.pospisil@csoparion.cz

Místo pro přírodu

Nejdůležitější výkupy uplynulého půlroku jsou čtyři zcela nové lokality. Tři se nacházejí v Bílých Karpatech (Vičí, Léskovky a Hutě), čtvrtá na Vysočině (V Krejčích). Postupně vás s nimi budeme na stránkách Krásy našeho domova seznamovat.

Ve spolupráci s Veolii pokračují výkupy na Sedmihorských mokřadech.

Bližší informace najdete na www.mistoproprirodu.cz či na www.facebook.com/mistoproprirodu.

Podpořit Místo pro přírodu můžete darem na sbírkový účet 9999922/0800.

Střevíčník pantoflíček

Často jde o historicky staré a těžko ověřitelné údaje. Dnes je to ale zejména opisování chyb a polopravd z nejrůznějších amatérských webů, byť většinou jde o data pořízená v dobré víře. Nelze také zapomenout, že každý zájemce o problematiku poznávání našich orchidejí má svoji práci či hledání informací zkomplikované tím, že některé taxonomické, genetické a ekologické otázky nebo znalosti o rozšíření některých našich taxonů nelze považovat za vyřešené či ukončené – ostatně příroda se stále vyvíjí... Uvedme si několik takových případů.

Je tořič hmyzonosný skutečně xerothermním druhem?

K neatraktivnějším z našich druhů orchidejí patří tořič zastoupené na území Čech a Moravy čtyřmi taxony. Pouze v Čechách lze nalézt tořič hmyzonosný, který má obrovský areál sahající od Středozeří daleko na sever do Skandinávie, a to včetně poměrně vysokých pohoří. U nás je obvykle popisován jako kriticky ohrožený rostlinný druh osídlující výslunné travnaté či keřovité stráně, což by mohlo vést k přesvědčení, že jde o teplomilný taxon vyhledávající zejména stanoviště stepního nebo lesostepního charakteru. Není tomu tak – naše nejbohatší lokality tořiče hmyzonosného nenalezneme na jižně exponovaných stráních, ale v řídkých borech a v suchých letech jsou v nejlepší kondici rostliny

v zastíněných polohách s vyšší půdní vlhkostí včetně strání, které se svažují k severu.

Pokud vznikne snaha o vylepšení stanovištních podmínek tohoto druhu například na sušší křovinaté strání odstraněním náletových dřevin, pak může dojít k fatální změně a vymizení celé populace. Ostatně tořič hmyzonosný prosperuje v Alpách, Karpatech nebo pohořích Balkánu běžně i ve výškách kolem 2000 metrů nad mořem.

S nároky na půdní vlhkost je to složitější i s tořičem včelonosným. Je sice pravda, že v případě lokalit známých z území České republiky jde vesměs o výhřevné travnaté stráně, ale nezapomeňme, že tento druh lze najít na vlhkých až silně podmáčených biotopech společně třeba se vstavačem bahenním nebo některými druhy prstnaticů. Při jeho hledání se tedy opět nelze omezit na jeden typ stanoviště a také managementové zásahy jeho stanovišť není možné paušalizovat.

Také v případech některých našich vstavačů přetrvává v naší literatuře dojem, že jde o rostliny s centrem výskytu na otevřených stanovištích. Takové druhy, jako jsou vstavač nachový nebo vstavač bílý, dnes sice nalézáme jako jedinečné ozdoby travnatých strání, ale primárně jde o lesní druhy, takže se pak můžeme dožít nečekaného překvapení, když se s jejich nápadnými květy setkáme v hustém bukovém lese nebo porostu náhradních křovin.

Mýty

Poznávání i ochrana zástupců čeledi vstavačovitých u nás má dlouhou historii, takže jistě nelze tvrdit, že naši zástupci evropských terestrických orchidejí jsou málo prozkoumanou skupinou. Přesto se dodnes traduje řada omylů a nepřesností, které vznikají nejrůznějšími způsoby.

TEXT VLASTISLAV VLAČIHA

Vemeníky

Dalším příkladem našich omezených znalostí je případ vemeníku dvoulístého. Ačkoliv jeho základní morfologické a fenologické znaky jsou všeobecně známé, nalézáme velmi často v různých databázích nálezy chyby spočívající v záměně tohoto druhu s vemeníkem zelenavým. Jde sice o rostliny podobné, ale snadno odlišitelné, takže

Tořič včelonosný

kolem orchidejí naší přírody

FOTO: JAN MORÁVEČ

je velmi smutná skutečnost, že zejména starší údaje o druhém z taxonů zarytě mlčí. Jiná je ovšem situace tam, kde se oba vemeníky kříží. Tam už jde někdy o chaos, jehož řešení vyžaduje mimořádnou zkušenost a zodpovědné rozhodnutí.

Podobně vznikala zejména v minulosti řada chyb, které se týkají našich pětiprstek. Dokud botanikům chyběla vyšší dávka zkušenosti a dnes i potvrzení genetickými analýzami, byla v některých regionech všude udávána jen pětiprstka žežulník. V rámci revizí výskytu pětiprstek se ukazuje, že je místy dokonce častější pětiprstka hustokvětá, takže při mapování těchto rostlinných druhů se složitějším průběhem ekologické amplitudy je nutná opět vyšší dávka pečlivosti.

Problém zvaný přesadby

K mýtům týkajícím se našich druhů orchidejí bezesporu patří přesvědčení, že s těmito rostlinami lze neomezeně manipulovat. Toto však bohužel nepravdivé, ale spíše z nerespektování jejich statutu zvláště

Vstavač nachový dnes sice často nalézáme na výslunných stráních, jak dosvědčuje snímek vpravo dole, ale primárně jde o lesní druh.

chráněných a ohrožených rostlinných druhů.

V posledních letech se množí případy, kdy byly nově nalezeny evropské druhy orchidejí na lokalitách, z nichž nebyly nikdy uváděné, a vzniká tak podezření, že jde o neoprávněný experiment, výsaz za účelem „pomoci přírodě“ či snahu zviditelnit se na veřejnosti za pomoci využití moderních nebo módních komunikačních prostředků. Je bez diskuse, že jde o činnost nezákonnou. Naším botanikům a ochranářům mohou takové nálezy přivodit spíše psychický šok než potěšení z nálezu vzácných druhů. Bohužel touto cestou se do našich databází dostávají chybné údaje o výskytu jazyčků jaderských či jiných, o nových nálezech střevíčníků, tořičů nebo dalších atraktivních družic orchidejí. Publikují se senzační články v časopisech a na různých webech, tyto údaje se budou dlouhodobě opisovat, mo-

hou vznikat nejrůznější spekulativní teorie o šíření druhů v závislosti na klimatických změnách atd.

Na jednu stranu je potěšitelné, že dnes můžeme hovořit o zvyšování počtu lokalit tořiče včelonosného na území Moravy a dokonce i v Čechách, kde historicky nikdy nebyl znám. Nelze však tolerovat nezákonné přesazování orchidejí nebo jiné experimenty, které v lepším případě skončí tím, že nové „subpopulace“ potichu vymizí, v horším přivodí genetické ohrožení přirozených společenstev. A i takových naneštěstí přibývá. Nejčastěji jde o cenné lokality, jejich hodnota může razantně poklesnout. Příkladem toho jsou nálezy jazyčků u Rabí nebo v Českém ráji, krátkodobé výskyty střevíčníků na řadě míst ve středních Čechách a nově třeba zjištění tořiče Holubyho v Ústecké pahorkatině. Takové jednání je třeba razantně odmítnout, neboť pro naši přírodu není žádným přínosem. Ochrana proti němu je ale velmi obtížná, takže se s takovými „nálezy“ budeme zřejmě nadále setkávat. Nicméně je nutné na ně upozornit. ☒

Autor je orchidejář,
předseda ČSOP Launensia.
Kontakt – vlaciha.geo@seznam.cz

FOTO: VLASTISLAV VLAČIHA

Ráj ptáků a obojživelníků na Vysočině. Tak jsme ho vnímali, když jsme zahájili detailní výzkumy zejména ptáků v roce 2006. Lokalita byla zařazena jako evropsky významná lokalita do soustavy chráněných území Natura 2000 z důvodu ochrany kuňky obecné. Rybník byl významný i s ohledem na druhové bohatství ptáků. Podařilo se nám zde např. prokázat první hnízdění chřástala malého na Vysočině. Dnes lokalita prakticky zanikla.

Zánik rybníka Maršovec

TEXT VOJTĚCH MRLÍK, TOMÁŠ RŮŽIČKA

Rybník Maršovec je spolu se sousedním rybníkem Čepička přírodní rezervací a evropsky významnou lokalitou nedaleko Náměště nad Oslavou. Dnes, již jen právě díky Čepičce, je zde významná populace kuňky obecné. Běžní jsou skokani zelení, hnědí, v některých letech rovněž ostronosí, stále tu přežívá blatnice skvrnitá a daří se i rosnice. V Maršovci byl zjištěn i čolek velký, ale to ještě v době, kdy rybník existoval a měl dostatek vody.

Významný biotop

V celé soustavě Náměšťských rybníků měl Maršovec výjimečné postavení z pohledu výskytu různých druhů ptáků. Již rok po svém napuštění v roce 1888 zde byl známý moravský ornitolog V. Čapek oslněn množstvím ptáků. Hnízdilo zde až 1200 párů racků chechtavých (1986), vodouš rudonohý, bekasina otavní, v kolonii potápka černokrká, výjimečně i potápka rudokrká. Bylo na něm zjištěno první hnízdění poláka chocholačky v rámci celé ČR (1914) a husy velké zde hnízdily již v roce 1982. Díky rozsáhlejšímu

porostům orobince, které zde zůstaly zachovány a které jsou v celé rybníční soustavě ojedinělé, zůstal rybník počátkem století útočištěm ještě pro rákosníky a chřástaly. V roce 2010 jsme zde poprvé v kraji Vysočina prokázali hnízdění vzácného chřástala malého. Nicméně postupný úbytek rákosiných a mokřadních druhů ptáků, ke kterému zde došlo, můžeme dostatečně dobře dokumentovat. Před zhruba deseti lety, kdy bylo všude vody ještě dost, hnízdilo v litorálních porostech rybníka asi 6 párů rákosníků obecných a 8 párů rákosníků proužkova-

Přítoková část rybníka Maršovec se zbytky obnaženého dna, které je již z větší části zarostlé travinami a keřovitými vrbami. Zbytkové porosty orobince se drží jen v místech, kde je ještě dostatek vody. (Červenec 2018)

Fotografie z května 2017 – rychle vysychající rybník v místech s obvyklou vodní plochou, do konce roku vyschl úplně.

FOTO: TOMÁŠ RŮŽIČKA

ných. Ještě v roce 2016 zde hnízdilo po asi 5 párech obou druhů. V roce 2017 to však byl již jen jeden pár rákosníků obecných a 1–2 páry rákosníků proužkovaných. Naopak přibývají druhy, které jsou vázané na lesostepní biotopy a nikoliv na mokřady. Pěnice hnědokřídle byly zjištěny v hnízdním období roku 2016 jen v minimálním počtu (1 dospělý ex.), zatímco o rok

Čolci velcí byli v rybníku hojní ještě v roce 2017, ze kterého pochází tento snímek.

FOTO: VOJTĚCH MRLÍK

později jich bylo v tomtéž období 17. Podobně pěnice pokřovní. V roce 2016 to byly 3 dospělé exempláře a o rok později již 9!

Není voda

Poprvé rybník vyschl koncem léta v roce 2012. V tom roce přišel o vodu i sousední rybník Čepička. Protože jde o nebeské rybníky, je dostatek srážek zásadním faktorem pro zachování vodního prostředí. Spolu s postupným zazemňováním rybníka (naposledy byl odbahněn v roce 1956) vedl nedostatek srážek v dalších letech k zásadní přeměně rybníka. Bohaté porosty orobince úzkolistého ustoupily v důsledku nedostatku vody travinám a náletu vrb, které postupně pokryly již dvě třetiny původní plochy rybníka (3,9 ha).

Osud jednoho rybníka

V roce 2016 byla zpracována studie na odbahnění rybníka, jejíž součástí bylo i měření mocnosti sedimentů. Vnímali jsme to jako nutnou akci doslova za pět minut dvanáct (znalec místních rybníků Vladimír Fiala hovořil o nutnosti jeho odbahnění již v roce 1994). K jejímu naplnění ovšem nedošlo kvůli nesouhlasu vlastníka...

Dnes je rybník zřejmě již definitivně odepsán, nejen jako zařízení pro chov ryb, ale též jako zásobárna vody nebo místo pro život obojživelníků a vodních ptáků. Z náletu vrb se stává souvislý zapojený porost. Je to smutný konec úžasné lokality, kde ještě v 80. letech minulého století byla kolonie racků chechtavých a hnízdilo zde neuvěřitelných 42 párů potápek černokrkých. Zánik rybníka Maršovec není

naše dnešní předpoklady. Přesto se domníváme, že hlavní příčinou zániku uvedeného rybníka je nedostatek vody a neschopnost půdy v jeho bližším i vzdálenějším okolí tuto vodu v krajině zadržet. Je možné, že původně plánované odbahnění rybníka po roce 2016 a šetrnější obdělávání půdy v jeho okolí by krajině prospělo v tom

FOTO: VOJTĚCH MRLÍK

V mokřadní vegetaci u rybníka běžně hnízdili chřástali vodní.

smyslu, že by bylo zastaveno zarůstání a zazemňování rybníka a nějaká voda by se objevila. Je však také možné, že by realizace tohoto odbahnění již nevyřešila nic. Dnes jsme každopádně svědky zcela ojedinělé situace, kdy se původně vodní a mokřadní lokalita mění na plochu porostlou vysokými travinami, kterými prorůstá stále větší množství dřevin (vrby). Lokalita tak nabývá stále více a více travinného a křovištního charakteru. Tento proces nadále pokračuje. A je zřejmé, že s postupující změnou krajiny se mění i společenstva všeho živého. Není sice příjemné sledovat postupný zánik, např. po stránce ornitologické, dříve tak bohaté lokality, ale na druhou stranu máme možnost sledovat postupující změnu. Již dnes jsme schopni definovat vcelku výraznou změnu ptačího společenstva. Velmi podrobně kontrolujeme tuto oblast již 15 let a je jen málo uvěřitelné, jakou změnou může krajina a její obyvatelé projít za tak krátkou dobu. ☹

V. Mrlík je člen ČSOP Náměšťské rybníky, T. Růžička pracovník AOPK ČR. Kontakt – tomas.ruzicka@nature.cz

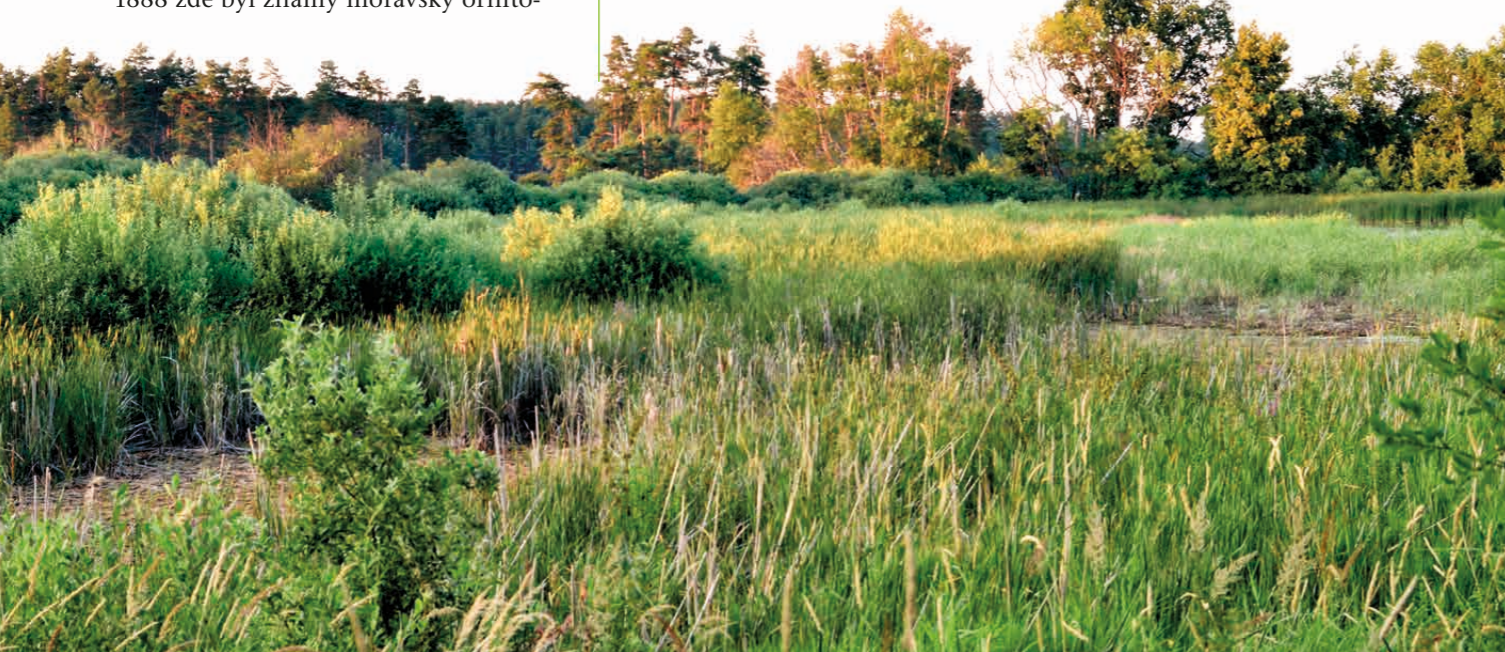

FOTO: VOJTĚCH MRLÍK

Management lokalit křivatce českého v povodí Zákolanského potoka

FOTO: MICHAL ŠTEFÁNEK

Křivavec český pravý lze považovat za svým způsobem vlajkový druh ochrany přírody na území hlavního města Prahy. Mimo jiné i proto, že byl na konci 18. století z Prahy popsán pražským lékařem a přírodovědcem Johannem Zauschnerem, zároveň je charakteristickým druhem pro jedny z nejcennějších biotopů v Praze, tj. skalní stepi a xerothermní trávníky.

Podstatná část jeho lokalit v Praze je dnes územně chráněna a křivavec český zde bývá nezřídka jedním z předmětů ochrany a příslušné plány péče bývají přizpůsobeny i managementovým nárokům druhu (pravidelná pastva, případně kosení).

Křivavec na Zákolansku

Poněkud jiná situace ovšem panuje již těsně za hranicemi Velké Prahy, byť ve vltavském údolí se vyskytuje poměrně kontinuálně od Roztok až po Kralupy nad Vltavou. I zde je sou-

částí květeny několika chráněných území, např. Větrušické rokle. Ovšem zcela opomíjeny jsou lokality v povodí Zákolanského potoka (a blízkém severozápadním okolí Prahy). Při průzkumech vhodných lokalit byl druh nově zjištěn na řadě lokalit. Někdy i dokonce územně chráněných, z nichž ovšem dosud uváděn nebyl (PP Číčovický kamýk, PP Pazderna, PP Kněživka, PP Otvovická skála) a logicky nejsou

TEXT LUKÁŠ KRINKE, MICHAL ŠTEFÁNEK

v péčích o tato území zohledněny jeho potřeby. Podstatná část lokalit ovšem chráněna není, pokud nebudeme za územní ochranu považovat existenci přírodního parku Okolí Okoře a Budče, který zahrnuje většinu zmíněným průzkumem zjištěných lokalit.

Jde především o bývalé obecní pastviny či „nehostinná“ místa na buližníkových sucích či výstupech břidlic. Prokazatelně se na řadě z těchto míst pravidelně páslo, v některých případech (Kolečská stráž u Zákolan) ještě v osmdesátých letech 20. století. Recentně ovšem byly tyto lokality bez jakéhokoliv obhospodařování a postupně docházelo ke kumulaci stařiny a zarůstání dřevinami. Jediným způsobem, jak byla sukcese vegetace na lokalitách blokována, byl sešlap návštěvníků (některá z míst jsou turisticky dosti atraktivní, například skalní ostroh naproti zřícenině hradu Okoř). To ale přinášelo i některé negativní důsledky, například umístění ohnišť v místech s výskytem křivatce. Většina lokalit v tomto území je plošně poměrně omezená, mající rozlohu obvykle několika arů.

Ekologie křivatce

Čtenářům tohoto ctěného časopisu je jistě známa ekologie druhu, proto jen ve stručnosti. Jde o druh charakteristický pro rozvolněnou vegetaci na osluněných místech s velmi mělkou půdou. Těmi jsou například skal-

ní terásy či xerothermní trávníky na živinami chudých půdách na nevápnitých podkladech (břidlice, buližníky či případně některé vyvělé horniny, např. diabas). Zároveň jde o jeden z nejčasněji kvetoucích druhů u nás, za mírných zim se první kvetoucí exempláře (jako tomu bylo v letošním roce) objevují již v únoru. Po odkvetení poměrně rychle zatahuje do podzemních orgánů (cibulek). Zároveň je nutné upozornit, že středoevropské populace vzhledem k ploidním poměrům (jde o pentaploidní taxon) prakticky neprodukuje semena a křivavec je tak odkázaný na vegetativní obnovu pomocí drobných dceřiných cibulek, které ovšem vytváří v hojné míře. Přes léto druh nelze nalézt, ale na podzim se objevují porosty (někdy dosti husté) sterilních listů, které obvykle přežívají celou zimu. Vzhledem k časnému

kvetení může být částečně přehlížen, ale i tak patří mezi druhy silně ohrožené (jak dle vyhlášky, tak i podle Červeného seznamu cévnatých rostlin).

Toulavý management

Absence hospodaření na lokalitách křivatce českého v této oblasti nás přiměla k aplikaci „toulavého managementu“. Ten spočívá v průběžném sledování početností populací křivatce na jednotlivých lokalitách. Pakliže dojde k poklesu početností populace, provedeme na lokalitě managementový zásah přizpůsobený především křivatci českému. Nicméně na těchto lokalitách se vyskytují i další vzácnější druhy rostlin, namátkou jiné druhy křivatců (křivavec vstřícnicolistý a rolní), koníček luční český, kostřava sivá, česnek chlumní horský, pryskyřník illyrský, silenka ušnice nebo ožanka hroznatá. Zároveň některé z lokalit mohou fungovat jako refugium pro některé „stepní“ druhy bezobratlých. I proto jsou zásahy prováděny s ohledem na ně. To zahrnuje především posečení vegetace (při ponechávání živných ploch pro hmyz mimo plochy s koncentrovanějším výskytem křivatce), vyřezávání dřevin (někdy se šetrnou, bodovou aplikací herbicidů na pařízky, abychom zabránili jejich obrázení) a především razantní vyhrabávání stařiny a stržení drnu. Velmi se nám osvědčily vertikutační kovové hrábě. Zásahy jsou obvykle prováděny až koncem vegetační sezóny (říjen), což sice neodpovídá standardním termínům kosení, nicméně toto načasování se nám osvědčilo. V tu dobu jsou již patrné sterilní listy

FOTO: MICHAL ŠTEFÁNEK

FOTO: MICHAL ŠTEFÁNEK

Vlevo křivavec český pravý, vpravo pro porovnání křivavec rolní, který s ním někdy sdílí společná stanoviště.

křivatců a proto je možné v jejich nejbližším okolí vyhrabávat stařinu šetrněji, aby nedošlo k poškození populace. Takto prováděné managementové zásahy není nezbytné provádět každoročně, dostačující je několikaletý interval (obvykle tři až čtyřletý), až poté dochází k zapojování trávníku a výraznější kumulaci stařiny (a následnému propadu populace křivatce českého).

Závěrem

Je třeba podotknout, že křivavec český je pravděpodobně jedním z (mála našich) druhů, kterým stávající změny klimatických faktorů (mírné zimy, suchá léta) svědčí, neboť i díky nim dochází k rozvolňování zapojených trávníků a tedy i k vytváření vhodných podmínek pro křivavec český. Ale neskromně se domníváme, že jsme přispěli svou troškou do mlýna dalšího přežití křivatce českého v tomto území...

Mapování křivatce českého a následné provádění managementových zásahů bylo opakovaně financováno z programu Ochrana biodiverzity a poděkování patří také všem vlastníkům pozemků za laskavé svolení k realizaci těchto projektů (například obce Zákolany, Svrkyně či Velké Přílepy, Lesy České republiky, paní Simona Eloy).

Autoři jsou botanici, členové ČSOP Silvatica. Kontakty – stefim@seznam.cz, krinke@centrum.cz

FOTO: LUBOŠ VANĚK

Mláďata

Když záchranné stanice před léty vznikaly, v centru jejich zájmu byli hlavně draví ptáci a sovy. Tyto klenoty přírody, částí obyvatel tolik nenáviděné a pronásledované, pomalu z naší krajiny mizely. Velkou část stanic navíc zakládali aktivní sokolníci, takže orientace na tyto ptačí druhy byla logická. Málokdo pocítoval potřebu probíjet se prostředím (legislativním, majetkovým i finančním) „divokých devadesátých“ kvůli sýkorkám a kosům.

TEXT VĚRA ALADZASOVÁ PŘIBYLOVÁ

Dnes je doba jiná. Drobní ptáci (nejen pěvci, ale i rorýsi, datlovití, holubovití, srostloprstí či kukačka) se stali zejména u městských stanic významnou složkou příjmu. Dospělí jedinci bývají zraněni kočkami a psy trpasličích plemen, sražení jedoucimi auty, potlučení o prosklené stěny a okna nebo chycení dravcem. Daleko víc se však do péče stanic dostávají také mláďata. Mnohá zbytečně – lidé je odchyťávají jako čerstvě opouštějící hnízda, ještě neobratná v prvních leteckých pokusech. Další jsou obětmi vichřic a lijáků, kdy padají celá hnízda holátek, lámou se kmeny s hnízdními dutinami, a prudký déšť masakruje vylétující omladinu s méně odolným peřím, než mají dospělci. Přinášeny jsou i oběti lidského stavitelského a zahrádkářského snažení – rekonstrukce střech zbaví domova rorýse, vrabce či rehky, prořez křovin a živých plotů zase kosy, pěnkavy, zvonky a pěnice, kvůli novým omítkám padají hnízda jiříček. A konečně, nálezci přinášejí holátka, která se ocitají na zemi vyhozená vlastními rodiči jako vadná.

Jde o každý den

Odkrmit mláďata drobných ptáků není těžké. Na trhu je dostatek krmicích směsí pro ruční odchov, průmyslových krmiv pro domácí zvířata, koupit lze krmný hmyz, syrové maso a vnitřnosti, piškoty pro zvířata a další krmiva. V každé stanici jsou k dispozici lidé, pracovníci či dobrovolníci, kteří se mohou věnovat během dne pravidelnému krmení ptačat. Mláďata rostou rychle, opeřují se, začínají létat. Zdánlivě bezproblémový odchov končí rozlétáním ve voliére a posléze vypuštěním. Bohužel, a to už ví málokdo, většina ptačat nepřežije první 2–3 dny po vypuštění, zbylá mají nemalé problémy později. Proč? Kde je chyba? Pokusím se odpovědět.

Drobní ptáci se vyvíjejí velmi rychle. Výjimkou je rorýs, ale to je případ zcela zvláštní. Ovšem třeba kos se vylhne z vejce, po 5 dnech otevírá oči, sedmý den se objevuje peří a v pouhých 15 dnech věku opouští hnízdo. Po dalších třech dnech činí první pokusy o let, po týdně začíná sám žrát a za

další týden už je schopen se odpoutat od rodičů. A do tohoto šibeničního termínu se musí vtěsnat vtištění rodiče (5. den věku), druhu (5.–10. den), umístění hnízda (přesný věk nevíme, patrně od 12. dne po výletu), potravy (7.–cca 20. den), výuka hledání a lovu potravy (15.–22. den), hledání úkrytu před predátory a nepřízní počasí (15.–24. den) a komunikace v rámci druhu (12.–cca 35. den). Opravdu není čas na to počkat s přípravou vhodných podmínek „po neděli“. Tam, kde máme u káně lesní týdny, jsou u sýkorky dny. Chyby není čas napravit.

Vytvořit správné podmínky pro odchov mladých pěvců (zůstaňme zatím u nich; tam, kde budou odlišnosti od jiných skupin, upozorním na ně) vlastně není těžké.

Prostředí pro odchov hnízdošků

Úmyslně používám tento sokolnický termín – je jasné, oč jde. U mláďat pěvců (i ostatních drobných ptáků kromě kukačky) je důležité, aby jich bylo víc. Vzájemný dotyk usnadňuje termoregulaci, poskytuje ptačatům oporu při sezení v „hnízdě“ (samotné holátko je ohroženo vytočením nohou, jak marně hledá oporu) a dává i pocit psychologické pohody. Ptačata by se měla rozdělovat podle druhů, ale je menším zlem smíchat třeba vrabce, sýkorky a rehky, než nechat jedno mládě samotné. Zejména sýkorky se ve věku od 12. dne vyznačují určitou zarputilostí, kdy se stáčejí do klubíčka a bojí se otevřít zobák. Přítomnost dalších mláďat (zejména už přivyklých a o nakrmení žadonicích) je uklidní během chvíle a usnadní krmení.

Pozor ale na případné zraněné ptáče! Má-li např. jedno z mláďat fixaci na zlomené nožce či křídle, zejména koňadry a modřinky mají sklon je z „hnízd“ vytlačit, vyhodit. Mám zkušenost, že u holátek či poloopěšených ptačat pěvců je menší zlo nechat končetinu být. Mládě ji samo šetří a je-li ve skupině ostatních, vzájemné tulení působí jako fixace. Zejména nožky se zahojí velmi dobře, opakovaně jsem taková ptačata bez problémů vypouštěla.

drobných ptáků

Dutinová ptáci by měli vyrůstat v těsnějším prostoru. Lze použít budku, krabici, přenosku apod. Jako podestýlka poslouží podle druhu jemné seno s chlupy (sýkory, lejsci), hobliny se senem (špačci, vrabci, vlaštovky), dřevěná drť (datlovití), sláma (kavky, rorýsi), ovesné vločky (jiříčky). Rostoucí ptačata jsou citlivá na ostré světlo. Pro ptáky křovinné, kteří si staví otevřená miskovitá hnízda, jsou nejlepší různé košíčky, ošatky či otevřené krabice. Do nich umístíme buď originální kosí, drozdí, pěnkaví či jiné vhodné hnízdo, nebo upravíme umělé z hrubšího sena, sisalových vláken, staré trávy apod., do výstelky svineme seno jemnější. Pozor! Dno hnízda nesmí být hladké! Rostoucím ptačatům umožňují stěbla na dně oporu pro nožky, postupně se i aktivně přidržují (zejména hřivnáci a hrdličky). Posilují tím svalstvo prstů. Ptáci z otevřených hnízd denní světlo potřebují. Jejich oči

si postupně zvykají, ptačata se učí zaostřovat zprvu na nejbližší okolí, pak i na vzdálenější cíle. Pokud vyrůstají v šeru, mohou být první den, dva po opuštění hnízda světlolachá, zmatená a nejistá.

Ptačata by měla vyrůstat v prostředí, které si normálně jejich druh volí pro stavbu hnízd. Košíky s křovinnými pěvci lze mít za okny směřujícími do zeleně, vlaštovky, jiříčky, vrabci a rehkové by měli mít možnost výhledu třeba do dvora na budovy. Vhodné je umístit košíky či budky s mláďaty do biotopově upravené voliery, která je dobře chráněná před deštěm (nejlépe částečně zastřešena sklem, které nebrání ve výhledu), větrem a slunečním žářem. Když ptačata dorostou do věku opuštění hnízda, prostě z košíku/budky vyskočí a jsou ve známém prostředí.

Voliéry pro vylétující mláďata

Je důležité, aby voliéry, kde se ptačata připravují na život v přírodě, byly biotopové. Zásadní chybou je hygienicky pojatá bezduchá ubikace s pískem či štěpkou na dně, pár suchými větvemi a pevnými stěnami ze dřeva. Nic takového v přírodě nenajdeme, tudíž ptáče tu vyrůstá v prostředí absolutně nevhodném. Mládě musí mít možnost učít se pohybu po živých dřevinách s pohyblivými větvemi, po trsech trávy či po vysokých bylinách. Ve voliére pro lesní a parkové ptáky musejí být živé keře, tráva různé výšky, trs kopřiv či bodlák, kus země s humusem a hrabankou, ztrouchnivělý kmen, na

FOTO: LUBOŠ VANĚK

FOTO: LUBOŠ VANĚK

zemi pohozené suché větve. Hromádka cihel či kamení láká hmyz a další bezobratlé, pod hrabankou a listím se drží žížaly, na kopřivách a bodlácích mšice. Tráva produkuje semena, keře zase bobule a ovoce. A ptáčata mají možnost učit se v přirozeném prostředí hledat svou běžnou potravu. Keře je také naučí, kde se skrýt před rozmary počasí.

Ptáky vlaštovkovité potěšíme větší voliérou s volným prostorem k letu a vhodnou návnadou, která přiláká mouchy. Tou může být např. olomoucký tvarůžek v kusu gázy položený na slunci, nebo třeba sladká ovesná kaše zakrytá kapesníkem – opět na slunci. A je-li k dispozici třeba koňský koblížek, tím lépe. Kombinace nízké trávy a plochých kamenů či betonových dlaždic na zemi, ploché prkénko k usedání na stěně ubikace a natažený provaz místo bidel – to vše tvoří ideální voliéru nejen pro vlaštovky a jiříčky, ale i pro rehky domácí, konipasy a vrabce (těm přidáme zeleň a pár zrajících plevelů).

Tráva s bylinami a hmyzem je zvláště důležitá i pro hřivnáče a hrdličky. Hřivnáči mají v oblíbě různé bobule a mladé lístky a poupata bylin, hrdličky s oblibou zobou nedozrálá semena trav a plevelů a drobný hmyz. Suchá semena ptáčata vůbec nepřijímají, pokud je k tomu nenutíme absencí jiné stravy.

Datlovití ptáci, brhlíci a šoupálci potřebují svíslé kmeny s kůrou. Pro datlovité je vhodné dřevo napadené hmyzími škůdci a dále kukly i dospělci běžných druhů mraven-

ců. Naštěstí jejich mláďata jsou samostatná velmi krátce po opuštění hnízda, takže ve voliéře nemusejí trávit mnoho času. Totéž platí o ledňáčcích.

Adoptivní rodiče

Pro pěvce jde o nejlepší způsob odchovu. Zejména vylétující mláďata, která čerstvě opustila hnízdo (a jsou většinou zbytečně přinášena s odkazem na výskyt koček na lokalitě), bývají tvrdým oříškem. I při umělém odchovu se momentem vylétu z hnízda ptáče začne chovat jinak. Je nedůvěřivé, ostražitě, plaché. Začíná se chovat podle příkazu „boj se všeho kromě toho, čeho se nebojí rodiče“. Je tedy problém je nakrmit, protože ve voliéře před ošetřovatelem prchá. A v té chvíli je vynikající mít po ruce adoptivního rodiče. Nejlepší je dospělý samec, protože samice se obvykle po vyvedení ptáčat připravuje na nové hnízdění a péči o dorostence přenechává samci. Může tedy cizí mláďata odhánět. Naproti tomu samec reaguje na žadonění ptáčete svého druhu v téměř 100 % případech tím, že je začne krmit. Setkala jsem se s tím, že čerstvě vylétující ptáčata krmil i mladý, teprve dva měsíce starý samec – bylo to u sojky obecné.

Co se týče holátek, je optimální mít hnízdící pár. Lze použít i příbuzný druh. Tak zvonky, stehlíky, konopky, čížky, zvonohlíky, vrabce a strnady vychová bez problémů kanáříce. Lepší je mít kanáříci přírodně hnědavě či zeleně zbarvenou, aby se mláďata nebála. Hrdličky zahradní i divoké

odchová hrdlička chechtává, hřivnáče také, ale jen do věku cca 14 dnů. Pak jsou na ni už příliš velcí. Ovšem pro sýkory, pěnice, rehky, vlaštovky a další je třeba mít páry téhož druhu. U sýkor a vlaštovek se nám osvědčila i možnost přiložit ptáčata do divokých hnízd. Pokud je ale divoké páry vyhodí, musíme je odchovat rukou. Adopci je možné použít i u strakapoudů a kavek. Kavky sice poznají svá mláďata po hlase (a navíc umějí počítat do šesti, čili poznají, že jim něco přijmout), ale obvykle jim soudržná povaha dovolí cizí ptáče přijmout.

Ptáčata odchovaná adoptivními rodiči je možné vypustit hned, jak dovedou sama hledat potravu.

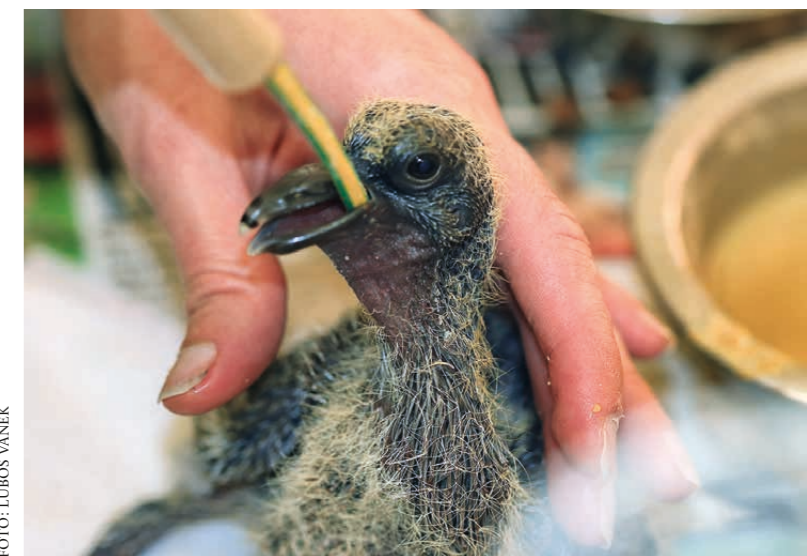
Nejčastější chyby při umělém odchovu pěvců

Nejvíce škody nadělá úzkostlivost ošetřovatelů. Vývoj drobných ptáků je opravdu překotně rychlý. Jednotlivé senzitivní periody jsou krátké (viz výše) a uzavírají se brzy a nevratně. Když se mladý kos nemá možnost v prvních sedmi dnech po opuštění hnízda učit hledat žížaly a plže v humusu, tedy rozházovat zobákem substrát a po sluchu nalézat v něm lezoucí kořist, už se to nenaučí a pravděpodobně zahyne. Bojí-li se tedy ošetřovatel dát mláďata včas do venkovní ubikace a drží je v odchovné kleci, připravuje je o možnost později v přírodě přežít.

Po vylétu z hnízda má ptáče cca dva týdny na to, aby získalo pohybovou obratnost. V té době se rozvíjí zraková ostrost, zpevňují se svaly, zvyšuje se kapacita dechové a oběhové soustavy, dorůstá a dozrává peří (a pták se učí o ně správně pečovat včetně pravidelných koupelí či popelení). Ptáče je stále rodiči saturováno potravou, tudíž se může plně soustředit na osvojování si pohybových a smyslových dovedností. Setkává se také s cizími ptáky svého druhu. Po opuštění hnízda se rodiny stávají snášenlivějšími, opouštějí svá teritoria a shlukují se tam, kde je potrava. Do starého sadu, kde naše stanice sídlila v letech 1996–2005, se stahovaly celé rodiny koňader, modřinek, špačků, vlaštovek, jiříček a rorýsů, vrabců, pěnkav, pěnic a dalších ptáků a lovily zde přemnožené škůdce na neošetřených stromech a nad nimi. Obaleči, píďalky, předivky a další se tu rojili po tisících a ptáci mohli hodovat. Na takovýto shromaždiště se mladí ptáci učí

FOTO: LUBOŠ VANĚK

správné etiketě a vnitrodruhové komunikaci. Koncem léta se navíc tažné a potulné druhy už shlukují do hejn. Tomu všemu musí být ptáče vystaveno včas. Proto ve voliéře mají být ptáčata ve skupinách svého druhu a ve společnosti druhů, s nimiž sdílejí stejný biotop.

Velkou chybou je i oddalování vypuštění. Ideálně má jít ptáče do přírody v době, kdy by se oddělilo od rodičů. Tedy v cca 35 dnech věku, u holubovitých později (tam je to asi v 8 týdnech), u datlovitých naopak dřív, tak do 5 dnů po opuštění hnízda. V tu dobu je totiž mladý mozek stále ještě plastický a přístupný učení. Pták aktivně vyhledává nové prostředí a zkušenosti a učí se. Pokud je ve voliéře chudé na podněty, stává se nejistý, bojácný, konzervativní.

Často je ve stanicích z neznalosti či jisté pohodlnosti podávána nesprávná potrava nesprávným způsobem. Mouční červi jsou sice nejdostupnějším krmným hmyzem a celkem snadno se podávají, ovšem jako krmivo pro mláďata se moc nehodí. Obsahují hodně tuku, mají tvrdou chitínovou slupku a navíc dovedou citelně kousnout. Cvrčci jsou daleko lepší, hmyz z přírody podaný přirozeným způsobem nejlepší. Tvrdá zralá semena v misce také nejsou vhodná. Zralým semenům se ptáci většinou vyhýbají, v oblíbě mají polozralá, měkká. Ovoce celá řada ptáků miluje a vyhledává. Třešně, višně, jablka, jahody, maliny, borůvky a další musíme podávat přirozeně. Pokud ve voliéře neroste plodonosný keř obsypaný ovocem, musíme se uchýlit k užiznutým větvím upevněným na vhodné místo v ubikaci, či ovoce upevnit na větve, které zde jsou. Pokrájené ovoce v misce na zemi je sice dobré z hlediska dietetického, ale pro přípravu ptáčete na divoký život je bezcenné. Vždy je třeba mít na paměti, že ptáci se při výběru potravy řídí zrakem. Jídlo je to, co jako jídlo vypadá a jako jídlo je situováno.

Obecně lze na závěr říci, že péče o drobné ptáky je vysokou školou chovatelství. A než tlačit do přírody za každou cenu tvora, který k tomu není úplně způsobilý, je lépe nechat jej k dispozici někomu, kdo mu poskytne trvalý domov. Ovšem pokud uděláme vše podle svých poznatků i nejlepšího svědomí, je každé úspěšné vypuštění krásným zážitkem.

Autorka je vedoucí Záchraného centra zvířat.

Kontakt – zs.praha@volny.cz

FOTO: JIRÍ ŠTASTNÝ

Nestalo se tak ale z čista jasna a bylo by určitě dobré úvodem vkročit do tehdejší doby a alespoň nastínit, co vyhlášení předcházelo a jak k tomu samotnému významnému kroku vyhlášení první CHKO, do té doby v naší státní ochraně přírody nebyvalé, došlo.

Pár jmen na úvod

Zrodu CHKO Český ráj předcházelo mnoho aktivit a úsilí, které dávaly najevo význam a jedinečnost Českého ráje, ale také atraktivnost území z hlediska turismu a potřebnost ochrany území. Byla to řada významných jmen i spolků, které byly v oblasti aktivní na přelomu 19. a 20. století. Na popularizaci Českého ráje a také záchranně památek se tenkrát podílel malíř Jan Proušek, jenž Český ráj ztvárňoval na svých pohlednicích. Dále to byl prof. Antonín Karč, šperkař, cizelér a také autor první kapsní turistické mapy Českého ráje, ke které přibýly postupně další mapy jiných autorů. Propagátorem Českého ráje byl tehdy svou profesí jako redaktor a vydavatel novin i Václav Kudrnáč z Turnova. Významným jménem té doby je také Karel Vik, malíř a grafik, ale i okresní konzervátor, který pečoval o památky i ochranu přírody Českého ráje. Ze spolků se péči o Český ráj věnoval turnovský Okrašlovací spolek, z něhož se později oddělila sekce věnující se turistickým záležitostem a vznikl samostatný odbor Klubu českých turistů. V roce

65 let CHKO Český ráj

Psal se 1. březen 1955 a v tehdejší Československu vznikla první státem chráněná krajinná oblast. Přitom teprve o rok později vešel v platnost zákon č. 40/1956 Sb., o státní ochraně přírody, který definoval pojem „chráněná krajinná oblast (CHKO)“ a umožnil vyhlášení soustavy velkoplošných zvláště chráněných území.

TEXT VOJTĚCH ŠTASTNÝ

1936 byla založena také Společnost pro povznesení Českého ráje, později Pekařova společnost Českého ráje.

A tak přišlo na vyhlášení CHKO Český ráj. Jméno, které je s počátky CHKO nepochybně spjato, je MUDr. Jirí Šolc, okresní konzervátor, který činnost Správy CHKO zahájil. Jeho nástupcem byl pak ornitolog Miroslav Pojkar. Ochrana přírody tehdy probíhala v zásadě jinak než dnes. „Chráněnka“ měla solidní základnu strážců, kteří chodili po krajině a hlídali, jakým způsobem se lidé v přírodě chovají. Důležitou osobou druhé poloviny 20. století byl také Jan Knob, CSc., tehdejší ředitel Muzea Českého ráje, který se rovněž věnoval propagaci a popularizaci Českého ráje. Důležitými milníky novodobé historie jsou pak roky 2002, kdy byla CHKO rozšířena o Maloskalsko a Prachovské skály na současnou rozlohu 181 km², a 2005, kdy se Český ráj stal Globálním geoparkem UNESCO.

Co tu vlastně chráníme?

Co všechny zmíněné osoby, spolky, ale i současné ochránce přírody státní i dobrovolné, české i zahraniční návštěvníky a další lidi tolik lákalo a láká k nejedné návštěvě tohoto území? Proč měli a mají někteří potřebu tuto krajinu chránit a pečovat o ni? Nejde určitě „jen“ o krajinu skalních měst unikátní svým geologickým vývojem a pestrost ekosystémů soustře-

děných na malém prostoru společně s pozůstatky památek, lidové architektury a četnými archeologickými nálezy ukazujícími na osídlení již v pravěku. Jde zejména o atmosféru této krajiny – genius loci – to, co v člověku probouzí onu představu ráje a vyvolává radost a pocit štěstí z toho, že tu žije nebo zrovna je, a zároveň vzbuzuje lásku k vlasti, a pak – touhu toto bohatství chránit a zanechat jej svým dětem.

Atmosféru krajiny Českého ráje musí každý zažít sám. Nyní si ale uveďme blíže, co všechno tedy vlastně utváří CHKO Český ráj. V první řadě je to rozmanitý geologický podklad se zajímavým vývojem. V prvohorách došlo k sopečné činnosti, při níž vznikla mimo jiné také nejvyšší hora Českého ráje – Kozákov. Dutiny a pukliny vyvělých hornin se pak vyplnily drahými kameny. Druhoohory byly ve znamení moře, v němž postupně docházelo k usazování písků. V třetihorách byly pískovcové desky prolomeny vlivem

další sopečné činnosti. Tentokrát sopily například Trosky, které jsou dodnes považovány za dominantu krajiny Českého ráje. V průběhu čtvrtohor se pak postupně dotvořila skalní města, ale i údolí řeky Jizery a dalších toků, do dnešní podoby.

Geologický podklad, členitost terénu a povětrnostní podmínky pak daly vznik pestré škále ekosystémů a vegetačních typů. Převažují zde lesy, a to od chladných a vlhkých mokřadních olšin v údolích přes acidofilní a květnaté bučiny po teplé a suché reliktní bory na vrcholcích skal. Důležitým činitelem v krajině Českého ráje vždy byl a je člověk. Právě díky němu významnou část území tvoří louky a orná půda. Ať už jsou to podmáčené orchidejové louky v údolích nebo stepní trávníky na sopečných vrcholech. Stejně tak sady a rybníky vznikly, nebo v krajině přetrvávají, jen díky trvalé péči člověka. Zmíněné ekosystémy obývají typičtí živočichové a rostliny. Takovými jsou v Českém ráji z živočichů sokol stěhovavý, výr velký, vrápec malý nebo třeba meta temnotní, z rostlin potom stěvičník pantoflíček, vřes obecný nebo bledule jarní. Jak již bylo zmíněno, Český ráj by nebyl Českým rájem nebýt památek. Těch jsou zde desítky, a tak jen namátkou zmíním asi každému známý hrad Kost, zámek Hrubou Skálu či Kopicův statek jako příklad lidové architektury.

Co se daří a co ne

A jak se daří ochrana přírody v Českém ráji v novodobé historii? Co přinesly poslední roky? Co se týče aktuálního stavu přírody a krajiny Českého ráje 65 let od vzniku CHKO, resp. v posledních letech, z pohledu naší ZO ČSOP je zde řada úspěchů, ale i neúspěchy. Stejně jako v ostatních „chráněnkách“

FOTO: JIRÍ ŠTASTNÝ

Krajina Českého ráje s dominantou Trosk.

se na krajině Českého ráje podepisuje jednak aktuální sucho a s tím související kůrovcová kalamita, jednak dlouhodobě neudržitelné hospodaření v určitých částech CHKO, jak v lesní, tak nelesní krajině. Máme na mysli intenzivní obhospodařování orné půdy a luk či pasečné hospodaření v lesích. To vede k úbytku biodiverzity a evidentní nerovnováze a degradaci krajiny. Není tomu tak samozřejmě v celé rozloze CHKO, někde se naopak hospodaří šetrně a ekologicky a místní zemědělci i zaměstnanci Správy CHKO s managementy těchto území mají mnoho práce a úsilí.

To, co považujeme dlouhodobě za problém, je nadměrná administrativa Správy CHKO a s tím související absence stráže ochrany přírody v terénu. Tento fakt také ukazuje rozdíl oproti počátkům ochrany přírody v Českém ráji (viz úvod). Nutno zmínit také nadměrnou zátěž některých lokalit turismem – například Drábské světničky si lidé skutečně postupně odnáší na podrážkách bot. Za úspěchy poslední doby nicméně považujeme vysazování alejí, plány obnovovat mokřady v Českém ráji a vznik Domu přírody Českého ráje jako hlavního návštěvnického střediska CHKO (v dubnu 2016). Podařilo se také opravit ve spolupráci s LČR a dalšími návštěvnickou infrastrukturu. Na rybnících Žabakor a Rokytnák vznikly pěkné ornitologické pozorovatelné.

Hodnoty zdejší krajiny si samozřejmě uvědomujeme i my, členové ZO ČSOP Bukovina, a již 12. rokem (od roku 2009) se snažíme různými aktivitami chránit místní krajinu a druhovou pestrost v přírodě. Konáme tak praktickými opatřeními, monitoringy ohrožených druhů a ekovýchovou. Jarní

transfer obojživelníků, výsadba alejí, budování tůň, likvidace invazních rostlin a dřevin, sezónní provoz infocentra, konání akcí pro veřejnost typu vítání ptačího zpěvu, žabí symfonie či soví houkání nebo například obnova naučné stezky Hruboskalským skalním městem nastiňují náplň naší činnosti. V loňském roce jsme navíc založili nový pozemkový spolek Sedmihorské mokřady a spolu s AOPK ČR a dalšími organizacemi připravujeme rozsáhlý projekt na revitalizaci stejnojmenných mokřadů. V rámci kampaně ČSOP Místo pro přírodu se zde podařilo vykoupit již asi 10 pozemků o celkové rozloze více než 1 ha. Nejen o tyto, ale i o další pozemky v rámci zmíněných mokřadů, bychom rádi v dalších letech pečovali.

Závěrem bych rád poděkoval všem, kteří jakkoli pracují nebo jen pomáhají v ochraně přírody a krajiny Českého ráje, protože, ač se to možná nezdá, bez těchto aktivit by krajina v dnešní konzumní době rychle změnila svůj charakter a ztratila nynější půvab. Je pravdou, že řadě lidí zejména rozšíření CHKO v roce 2002 stále nepřirostlo k srdci. Zbožné přání naší ZO je, aby si co nejvíce lidí uvědomovalo důležitost přírody a zdravého životního prostředí v životě člověka. Českému ráji bychom potom přáli, aby si místní uvědomili, jaké hodnoty mají za svým plotem, a vážili si jich stejně jako práce těch, kteří uchování a zlepšování kvality přírody a krajiny naší nejstarší chráněné krajinné oblasti pomáhají. 📧

Autor je členem ČSOP Bukovina, pracovníkem Domu přírody Českého ráje. Kontakt sedmihorske.mokrady@gmail.com

Fenomén Českého ráje – pískovcová skalní města.

FOTO: JIRÍ ŠTASTNÝ

TEXT A FOTO KATEŘINA LANDOVÁ

O hlédněme se za letošní TOP akcí, při které nešlo jen o odpadky.

Proč zrovna Orlík?

Úklid na Orlické přehradě se přímo nabízel. Kvůli plánované přestavbě lodního výtahu u hráze bylo totiž nutno hladinu nádrže snížit na několik zimních měsíců až o 10 metrů. Zejména v jižní části přehrady ustoupila voda o desítky metrů. Odhalily se tak zapomenuté jezy, bunkry, mosty a základy budov z dob před záplavou

Uklid'me Orlík! aneb Když se spojí síly

Kolem 500 lidí uklízelo během února na 9 úsecích břehy Orlické přehrady. Na akci se spojily Český svaz ochránců přírody, Český rybářský svaz a Povodí Vltavy, s. p. Pomoci přišli dobrovolníci místní i z dalekých koutů republiky.

údolí. Na raritní procházku korytem se vydaly stovky lidí, celé rodiny, pamětníci i hledači pokladů. Romantiku jim ale kazil pohled na mnoho méně příjemných „pokladů“ na obnažených

částech dna. Pneumatiky, lahve, plechovky, plastové fólie, cedule, kartáčky, hračky, kýble, provázky... Co si vymyslíte, na dně byste nejspíše našli. A dokonce i v zachovalém stavu. Mléko, koruna devadesát – kdo se koukl blíže, našel i takové kousky, které podle čitelných etiket pamatovaly Československo.

Nejběžnější byly ale rybářské vlasce. Několikacentimetrové vrstvy chuchlů vlasců a návnad pod sebou schovaly i celé pařezy. Do hluboké vody se za zaseknutým háčkem totiž nikomu nechce a utržený průhledný vlascec nemáte nejspíš šanci ve vodě najít ani s potápěčskými brýlemi. Návnadu s háčkem pak mohou pozřít třeba potápivé kachny, do vlasce se mohou zamotat kromě vodních ptáků i ryby.

Akce tedy byla nasnadě.

Cíle

Cílů akce bylo ze strany organizátorů hned několik:

– **Úklid** od hrubého (za použití svozových lodí) i drobnějšího (pytlování ručně) odpadu na co největší ploše obnažených břehů, a to zejména na vytipovaných problematických partiích nádrže. Zajištění svozu.

– **Zapojení** většího (ale organizačně únosného) počtu dobrovolníků – vlastních zaměstnanců a členů, ale i lidí z místních komunit a širšího okolí.

– **Medializace** akce ve dvou vlnách 5. 2. a 15. 2. V první vlně uklízí Povodí Vltavy a rybáři na hůře přístupných místech, což v médiích slouží zejména jako pozvánka na druhou

vlnu, v níž pak uklízí širší veřejnost.

– **Podpora prevence** vzniku dalšího znečištění, podpora místních komunit, navázání kontaktů k součinnosti při dalších podobných akcích.

– **Příklad dobré praxe** spolupráce našich organizací dovnitř i venek.

Velký úklid

Přijet na místo srazu daného úseku, setkat se se „styčným důstojníkem“ z pořadajících organizací, nafasovat pytle a rukavice, nezapomenout na nůž na odřezávání vlasců a jdeme na to. Díky přehledné mapce si dobrovolníci mohli vybrat úseky s výhledem na zámek Orlík, pod vysokými mosty, kolem přístavišť podivně vyhlížejících levitujících hausbótů a plachetnic nebo úklid v tajemných zátokách a na místech, kam by se suchozemec jinak vůbec nedostal.

Z obnažených pláží se nakonec podařilo odklidit odhadem 30 tun odpadků, což překonalo i hromadný úklid na Orlíku před 16 lety, kdy byla naposled jeho hladina takto snížena. Za velký úspěch považují organizátoři i masovou medializaci a pozitivní

ČSOP Šumava a ČSOP Strakonice byly na Orlíku i v listopadu, kdy hladina začala klesat. Významně pomohly s mapováním a zachraňováním škeblí, které nestíhaly utíkat před klesající hladinou. Mezi nálezy škeblí říčních byli častí i velevrubí, našlo se a zachránilo pár raků bahenních, významný byl nálezy invazivní korbičky asijské.

atmosféru kolem celé akce. Snad i díky relaci ve zprávách, dosahu na sociálních sítích a včasnému oslovení členů nakonec Orlík přijelo vyčistit kolem půl tisíce lidí. Valná většina měla k místu osobní vztah a výzvu pomoci udržet čistou „tu svou zátoku“, kde se jako malí koupali nebo kolem „toho svého místa“, kam chodí na candáty, vyslyšeli rádi. Všem, co pomohli, patří veliké díky! O akci projevily na poslední chvíli zájem i politické kruhy, které ovšem na samotné akci byly pro dobrovolníky skoro neviditelné, za což jsme moc rádi.

Organizace i výstupy akce se vydaly na výbornou. Na plánu, rozvržení, zajištění, zmapování, komunikaci s dobrovolníky i médií a propagaci pracovalo společně Povodí Vltavy, s. p., s Českým svazem ochránců přírody a Českým rybářským svazem. V organizačním týmu bylo kolem 10 lidí. Myslím, že nás to všechny příjemně motivovalo a společná akce jistě nebude poslední svého druhu.

Co se stalo s jarním úklidům?

Únorový hromadný úklid Orlické přehrady byl nečekaně vrcholem letošního jarního úklidového sezóny Uklid'me svět, uklid'me Česko!. Situace kolem pandemie totiž následně znemožnila pořádat skoro 2 500 akcí plánovaných v dubnu. Část úklidových akcí se přesouvá na podzimní termín 19. 9. Více na www.uklidmesvet.cz.

Podle Povodí Vltavy budou úpravy na hrázi v příštích letech ještě pokračovat, příležitost k procházce po pláži tak bude i tuto zimu. V případě nutkání úklidu na Orlíku stačí oslovit Povodí, nabízejí pomoc s odvozem odpadu i mimo oficiální akce.

Pro zkoumavé – ke zklamání některých se na dně přehrady nenašly žádné sudy s překvapením... ☹

Autorka je koordinátorkou kampaně Uklid'me svět, uklid'me Česko!. Kontakt – katerina.landova@csop.cz

Plavební kanál Dunaj-Odra-Labe?

FOTO: PETR OREL

Záměr vybudování plavebního kanálu Dunaj-Odra-Labe se bytostně dotýká mého rodného kraje.

TEXT PETR OREL

Tato uvažovaná obrovská infrastruktura by okres Nový Jičín doslova rozplýla na dvě části.

Ohlédnutí do historie

Problematikou průplavu jsem se zabýval již jako úředník v letech 1988 a 1989, kdy jsem měl na starosti mimo jiné i úsek ochrany přírody a krajiny. V těch letech to bylo velmi žhavé téma díky aktivitám akciové společnosti Ekotransmorávia, a. s., která byla založena z iniciativy tehdejšího zemědělského gigantu zvaného Agrokombinát Slušovice, vedeného doc. Františkem Čubou, který se spojil se známými loďaři, kteří dlouhodobě toto vodní dílo prosazovali, či ještě dnes prosazují. Nutno říci, že měli velkou podporu stranických orgánů, tedy KSČ. Z našeho odboru tehdy odešlo stanovisko, kde jsme vybudování tohoto vodního díla z hlediska zájmů ochrany přírody a krajiny výrazně zpochybnili; v zásadě šlo o to, zda bude průplav nebo

zachráníme téměř nedotčenou údolní nivu řeky Odry pro další generace. Tato údolní niva byla pro své nesporné biologické a krajinářské hodnoty v roce 1992 vyhlášená CHKO (a později i evropsky významnou lokalitou). Stanovisko našeho odboru se setkało samozřejmě s očekávanou, poměrně velmi negativní reakcí tehdejší „strany a vlády“ na okresní či krajské úrovni, našťastí se blížil listopad 1989 a nebyli jsme zdaleka jediní, kteří v té době vážně tuto investici zpochybnili. Negativní reakce nešly jen od ekologů, ochránců přírody, části zemědělců, ale také od řady realisticky uvažujících ekonomů.

Je obecně známo, že určité úvahy, nikoliv však reálné kroky, o stavbě plavebních průplavů na českém území jsou již z doby vlády Karla IV (1346–1378) či Marie Terezie (1740–1780). Vodní koridor nebyl na pořadu věci ani v době reálného socialismu; tehdejší analýza federálního Ministerstva dopravy a spojů z roku

1972 dospěla k závěru, že kanál D-O-L je ekonomicky zcela neefektivní. Pak už následují zmíněné aktivity Ekotransmorávia, a. s., která v roce 1991 vydala studii, uvádějící základní přínosy této stavby. Tato studie byla výrazně rozporována tehdejší Českým ekologickým ústavem, který vypracoval na zadání MŽP (ministrem ŽP byl v té době Libor Ambrozek) studii efektivity případné stavby kanálu D-O-L, a to jak z hlediska dopadu kanálu na životní prostředí, tak i z hlediska ekonomiky.

Zastánci tohoto vodního kanálu se však nevzdávají a ministerstvo dopravy každoročně uvolňuje několik miliónů na vypracování různých studií v této souvislosti. Situace se výrazně změnila po zvolení Miloše Zemana prezidentem republiky. První přímo zvolený prezident si vzal tento záměr za svůj a vyvíjí v tomto směru enormní tlak na ministra dopravy, potažmo na vládu ČR.

Studie proveditelnosti

Dostáváme se do roku 2018, kdy ministerstvo dopravy přichází se Studií proveditelnosti (SP) projektu vodního koridoru D-O-L, kterou vypracovalo Sdružení D-O-L s řadou subdodavatelů. Tato studie má okolo 3500 stran, přiznám se, že jsem se pracně prokoušával její zkrácenou formou, která má řádově 1400 stran. V návaznosti na tuto studii a mnohdy zcela nekorek-

tní mediálně prezentované informace o výhodnosti této investice, jsme společně s kolegyní senátorkou Jitkou Seitlovou zorganizovali v Senátu 14. 6. 2019 tzv. veřejné slyšení. Před tímto jednáním jsme měli schůzky se zástupci všech zainteresovaných rezortů, tedy MD, MŽP a MZe, ale také se zástupcem projekční organizace. Z těchto jednání jsem měl v zásadě pozitivní dojem, byl nám popsán průběh zadání studie a její vypracování, nicméně vyplynula z toho také řada otázek a skutečnost, že se k záměru staví rezorty rozdílně. Samozřejmě jsem také sledoval, a to prioritně, reakce v médiích, publikovaná stanoviska či články odborníků. Studie proveditelnosti měla za cíl posoudit reálnost vodního koridoru Dunaj-Odra-Labe ve všech evropských souvislostech, environmentálních hlediska a rizika investice a samozřejmě přepravní účinnost a finanční náročnost jednotlivých větví vodního koridoru.

Z podkladů, které mám k dispozici, mi plyne, že právě ekologické hledisko stavby, je ve Studii proveditelnosti účelově zpracováno tak, aby neohro-

Kanál by měl přetnout mimo jiné les Roveň, největší a nejzachovalejší lesní komplex v nížinné části Novojičína.

lo ekonomický smysl vodního koridoru. Samozřejmě jsem zaznamenal vážná zpochybnění SP vodního koridoru i z hlediska vlastní ekonomiky vodní dopravy. Nicméně SP vodního koridoru konstatuje, že záměr výstavby vodního koridoru je ekonomicky výhodný a investice ve výši 582 miliard Kč se údajně vyplatí.

Osobně jsem bytostně přesvědčen, že tomu tak není, že ekologická i ekonomická rizika stavby jsou obrovská, že výrazně převyšují ambice zastánců vodního koridoru. Ten obrovský tlak na realizaci kanálu, výrazně podporovaný politickými i diplomatickými aktivitami pana prezidenta Miloše Zemana, mi silně připomíná dění kolem tohoto záměru v letech 1988 a 1989.

Rizika

Jsme jakoby pořád na počátku. Oponenti kanálu nechápou, proč se o této megalomanské investici pořád ještě hovoří a proč se dávají veřejné peníze do realizace studií, rejdaři zase vnímají odpůrce stavby jako fanatiky, kteří brání fantastickému ekologickému záměru – vodní dopravě.

Musím konstatovat, že si ani nedovedu představit ten zásah do krajiny a geologického podloží, přesuny vytěžené horniny (mimořádně, ve SP jsem nenašel, kde a jak by se měla uklá-

dat či jak ji jinak využít; určitě se dají výhodně prodat šterky, písek...).

Snad největší otázník je, co by to udělalo s vodním režimem dotčené krajiny. Další skutečností je velmi nízká vodnatost zájmových řek, například řeka Odra v Bartošovicích měla v letních měsících loňského roku průtok kolem 0,3m³/s, téměř stála. Řeka Bečva na tom až po soutok s řekou Moravou určitě není lépe. Jsou tady závažné střety navrženého koridoru se zájmy obcí a měst z hlediska územních plánů. Je to jen obtížně představitelný zásah do vlastnických poměrů. V neposlední řadě by si stavba vodního koridoru vyžádala obrovský, dle mého soudu naprosto nepředstavitelný zábor zemědělského, ale i lesního půdního fondu, tedy způsobila by obrovskou ztrátu neobnovitelného a nenahraditelného přírodního zdroje (50 km²!). V této souvislosti považuji za nesmysl také slibované závlahy zemědělské půdy, lužních lesů či umělé infiltraci. Neznám v regionu zeměděle, který by vodní koridor D-O-L vítal, o to absurdnější je podpora této investice ze strany Agrární komory. Za mylnou považují také prezentovanou protipovodňovou ochranu; tuto funkci plní v současné podobě údolní niva řeky Odry, což bylo prokázáno při extrémních záplavách v roce 1997, kdy se díky rozlivům na loukách uchránila aglomerace Ostravy.

Ačkoliv autoři SP tvrdí, že negativní vliv na CHKO a EVL Podřetí lze vyloučit, opak je pravdou. Koryto průplavu vedené nikoliv v CHKO, ale v těsném sousedství, odřízne od zdrojů vody unikátní rozsáhlá prameniště na výchozech šterkových vrstev na patě terasy, která jsou nezbytná pro existenci cenných biotopů. Koryto průplavu zneprůchodní už dnes nadměrně fragmentovanou krajinu a vytvoří neprůchodnou bariéru pro migraci savců i pochůzky místních lidí.

Nenávrtně bude poškozen jeden z posledních dvou fragmentů hraničních hvozdů Moravské brány, les Roveň. Největší lesní komplex v nížinné části Novojičína, o rozloze okolo 500 ha. Les se svými prameništi, meandrujícími potoky a potůčky slouží dodnes jako poslední památník takové krajiny, jakou zde našli kolonisté při osídlování severu Moravy.

FOTO: JAN MORAVEC

Autoři studie hovoří o vzniku nových mokřadních biotopů, o vrácení vody do krajiny. Je to absurdní tvrzení. Zcela pomíjí fakt, že tyto ekosystémy v trase kanálu jsou, že budou touto investicí zničeny a pak, možná, nákladně budovány. Stavba by znamenala bezprecedentní úbytek základních funkcí v krajině, klimatizační, vodozádržné, kyslíkové a samozřejmě by měla velký dopad na biodiverzitu.

Dotčení krajinného rázu je pak přímo extrémní. Vodní kanál rozdělí krajinu, předpokládá se 32 plavebních komor, 19 vodních tunelů a mostů, za tím je potřeba také vidět 24 mil. tun cementu, emise při jeho výrobě a distribuci.

Emise a hluk z lodní dopravy budou příčinou lokálního zhoršení životního prostředí pro desetitisíce lidí.

V neposlední řadě je třeba také uvést, že navazující profily evropských vodních koridorů na Odře, Labi a Dunaji jsou úzké a zřejmě neprůchodné pro velikost lodí plánovanou pro DOL.

Budoucnost?

Vláda ČR nemůže objektivně na základě vypracované SP rozhodnout o tom, zda dá zelenou dalším přípravám na výstavbu vodního koridoru. Těch neznámých a rizik, přes vypracování SP, je prostě příliš a nelze je přehlédnout. Jsem osobně přesvědčen,

že miliardy Kč by měl stát směřovat do obnovy funkcí zemědělské krajiny, do stabilizace hroustících se lesních ekosystémů či do systémového řešení udržení vody v krajině, jinak řečeno do plnění své koncepce Ochrany před následky sucha pro území České republiky.

Určitým řešením z hlediska posouzení objektivnosti vypracované SP by možná bylo zadání vypracování oponentní studie, kterou by zpracovala renomovaná instituce mimo ČR, to také vládě Senát ve svém usnesení mimo jiné doporučil. Vzhledem k tomu, kolik již veřejných peněz bylo za tímto účelem vynaloženo, je to mnohem menší zlo, přece jenom jde o 582 miliard Kč. Respektive 282 miliard Kč, protože labská větev vypadá i pro autory SP jako velmi málo reálná. O tom, že by tyto peníze šly na tuto akci z evropských zdrojů, lze skutečně velmi vážně pochybovat.

Závěrem snad ještě konstatování, že vodní kanál Dunaj-Odra-Labe by znamenal obrovskou jizvu do krajiny a určitě by znehodnotil krásu našeho domova. ☒

*Autor je senátorem,
předsedou ČSOP Nový Jičín.
Kontakt – orel@csopnj.cz*

Dunajsko-Mohanský kanál v Bavorsku.

FOTO: JONAS BARANDJUN - WIKIPEDIE

Pár postřehů a tipů dlouholetého starosty a ochránce přírody.

TEXT A FOTO PAVEL ČÍŽEK

Jak se adaptovat na sucho? Složitě, těžce a jen částečně, co nám klima dovolí.

Geologové a evoluční biologové nás sice utěšují, že na naší planetě docházelo v historii k mnohem větším teplotním výkyvům, ale to nás příliš neuklidní. Představa, že se naše lesy mění v krajinu porostlou keří s trny a voskovými listy a zemědělství funguje jen pod závlahou podél řek, je hrozná.

Ale nechme nenadějných představ a zamysleme se nad tím, co dělat. Každá mimořádná situace je přeci výzvou k aktivitě. Jsme ochránči a pracovat v přírodě umíme.

Jako Česká republika jsme střechem, prameništěm, voda od nás odtéká. Hlavním cílem je tedy odtok vody zpomalit a tím zajistit její vsak do podzemí. Dalším cílem je omezit nevratný výpar vody a změnit jej na vratný – nám všem ze školy známý malý vodní cyklus, kdy se vypařená voda vrací zpět k zemi ve formě drobného deště, rosy, mlhy.

Zpomalit odtok

V poslední době se mluví o zadržování vody v krajině. Většinu plochy naší krajiny tvoří zemědělské pozemky a hospodářské lesy. Nejvíce toho proto musí udělat zemědělci a lesníci.

Lesy přestaly být „nacucanou houbou“, voda z nich rychle odtéká příkopy podél zpevněných, často dokonce asfaltových těžebních cest. Řešení je jednoduché. Vodu z příkopů ponechat v lesních porostech. Někde stačí pustit příkop do terénní prohlubně, voda po dešti do ní nateče a postupně se vsákne a vypaří, jinde je vhodné doplnit hráz, na lesních potocích je dobré stavět přehrážky, kde to lze zřízovat meandry a mokřiny podél toku. Pochopitelně je nutné těmito opatřeními přizpůsobovat nové výsadby a porosty u toků těžít postupně. Nikdy bychom v budoucnu neměli vidět potok tekoucí velkou pasekou po holoseči.

A co my? Každý ze čtenářů má jistě svůj známý kus lesa. Podívejme se na něj s myšlenkou, jak v něm udržet

Jak se adaptovat na sucho?

„napršenou“ vodu. A napišme příslušnému lesnímu odbornému hospodáři naše návrhy jako podnět a chtějme odpověď. A bude-li argumentovat, že když pustí strouhu podél cesty do porostu, vzniknou tam při přívalovém dešti rokle a vývraty, navrhněte postupné pouštění vody z příkopu třeba na pěti místech.

Zemědělská krajina byla dlouhá léta přizpůsobována vyšším srážkám a za největší zlo bylo považováno zamokření pozemku, který se pak nedal obdělávat těžkou technikou. „Meliorace“ znamenají „zlepšení“, ale je příznačné, že se pod tímto pojmem dnes myslí zejména rychlé podzemní odvádění vody, tedy z hlediska vody v krajině naopak zhoršení. Jak v takovéto krajině, navíc v naprosté většině ve vlastnictví tisíců soukromých vlastníků, zadržet vodu? Každý si jistě představíme vznik tůň, revitalizaci potoků, stavbu nových rybníků. To jsou velmi dobrá opatření, myslí se na ně a jsou na ně dotační tituly. Zaměřím se proto spíše na zbylé obrovské plochy polí, z nichž rybníky neuděláme. Přesto je zde možné vodu zadržet. Největší kapacitu pro zadržení vody představuje půda samotná. Více než 1 milion hektarů půdy máme odvodněn. Odvodňovací drenážní trubky se umísťovaly v nezámrazné hloubce 0,8–1,3 m, nejčastěji mírně přes 1 m. Odvodňovací šachtice je možné uzpůsobit tak, aby došlo v půdě ke zvednutí podzemní vody. Zjednodušeně řečeno, když v šachtici zvýšíme místo odtoku, pod zemí nám vznikne „tůň, jezero“ dešťové vody, která se postupně vsákne a je využita i rostlinami. Kapacita pro tato opatření je obrovská. Pokud bychom jen na 1 ha zvedli hladinu zvodnělé vrstvy o 20 cm, zadržíme 2 000 m³ vody. To už je slušný rybník. Samozřejmě to není možné všude, na svažitých polích zadržíme méně, ale zkusme si přepočítat zvednutí hladiny zvodnělé půdy jen o 5 cm na 1 milion hektarů...

Pokud se už někde pole odvodňuje, měla by se alespoň část této vody

na chvíli zadržet. A tady se nabízí možnost zadržet vodu před odtokem do potoka v tůni či mokřadu. Tůň či mokřad je snadné postavit na hlavním drenážním sběrači před jeho ústím do toku. Hlavní drenáž se přeruší, tůň se vyhloubí a obě části přerušené drenáže se opevní např. spárovaným kamenem. Nejenže dojde k zadržení vody, ale voda z drenáží se zvýšeným obsahem hnojiv se v tůni či mokřadu alespoň částečně předčistí. Tím, že vlivem sucha ztratily naše toky po většinu roku mnoho vody, ztratily také část své samočisticí schopnosti. Takovéto předčistění jim jen pomůže.

A co můžeme udělat my? Najít vhodná místa pro tůně i pro zvednutí vody v melioracích a oslovit vlastníky půdy. Ti to mohou navrhnout zemědělcům – uživatelům půdy. Samozřejmě to můžeme nabídnout přímo i těmto uživatelům – pachtýřům půdy.

Omezit nevratný výpar

Na rozhodující ploše polí dnes pěstujeme jen velmi omezený sortiment plodin. Jde vlastně jen o několik odrůd pšenice, ječmene, řepky a kukuřice. Z hlediska biodiverzity je to spíše kulturní unifikovaná poušť. A zhoršuje to obrovská velikost lánů. Kromě kukuřice se tyto plodiny sklídí na začátku léta a v nejteplejších měsících máme

velkou část plochy státu bez vegetace. Co se děje? Půda bez vegetace má vyšší teplotu, dochází k vysušení půdního profilu, horký vzduch stoupá vzhůru, rozhání mraky, v holé krajině bez výparu je pak přerušen malý vodní cyklus. Vysycháme. Co máme dělat? To, co jako lidé umíme. Přizpůsobit se, adaptovat. Velmi může pomoci pěstování meziplodin. Čili ihned po sklizni obiloviny pole podmítnout, urovnat a zasít například hořčici či svazenku. Již se to tak někde děje, ale bohužel to není pravidlem. Pokud po zasetí alespoň trochu naprší a meziplodina vzejde, sníží se teplota půdy pod listy rostlin, nad porostem dochází k zpomalení stoupajícího proudu vzduchu, listy vypařují vodu získanou kořeny, ta se sráží a vrací se jako drobné srážky, rosa, mlha zpět k zemi.

Meziplodiny samotné ale nestačí. Do zorněné krajiny je nutné vložit trvalé prvky, které budou mít protierozní a mikroklimatický význam. Především protierozní zatravněné pásy a zatravněné původní polní cesty, postupně např. jednostranně osázené stromy a keří.

Obnova krajiny

V ČSOP Spálené Poříčí a v rámci města Spálené Poříčí se nám podařilo postupně obnovit několik km polních cest,

stromořadí, zatravněných pásů. A jsem velmi rád, že to oslovilo řadu dalších obcí a bylo možné vyhlásit pod patronací Starostů a nezávislých projekt 1 000 a 1 cesta pro krajinu. Bylo by výborné, kdybychom se k takovému číslu někdy dostali. Snažíme se vysvětlit starostům význam krajinného plánování a obnovy bývalých a dnes zoraných polních cest. A tady bych se chtěl obrátit na všechny ochranáře – ať už z ČSOP nebo jen ochranáře srdcem: máme u nás přes 6 000 obcí. Každý jsme z nějaké. Obraťme se prosím na starosty, radní či zastupitele těchto obcí a vysvětlíme jim, že je nutné věnovat se krajině, obnovovat cesty, sázet stromy. Každá obec by si totiž měla ujasnit, co pro ni znamená krajina a udělat si takový jednoduchý plán. Ve stručnosti jde hlavně o dvě věci.

Tou první je ochrana zdrojů vody a pozemků kolem potoků a řek. To je takový vodní cévní oběh krajiny. Jedná se o pozemky, kde převažují nivní (kdysi naplavené) půdy. Tyto pozemky by měly být zatravněné, porostlé zčásti stromy a keři, měly by zde být mokřady. Proto je vhodné takové pozemky postupně získávat do vlastnictví obce. Buď koupí, nebo v rámci pozemkových úprav např. výměnou za zemědělsky využívané pozemky obce. Tyto pozemky podél toků tvoří poklad – přirozenou síť vlhkých míst v krajině. Na těchto pozemcích je pak možné radit obci jak budovat mokřady, jak tvořit přehrážky či meandry u napřímených příkopů apod.

Druhou věcí, pokladem v krajině, jsou bývalé polní cesty. Původní polní cesty byly vyšlapané generacemi na-

ších předků, kteří krajinu velmi dobře znali a nedisponovali v dopravě jinou silou, než představovaly jejich nohy a dobytčí či koňský potah. Proto nechtěli chodit krajinou nahoru a dolů, ale spíše po vrstevnici. Tyto generacemi používané polní cesty pak přešly do vlastnictví obcí či státu. A zůstaly v něm dodnes. Z velké sítě polních cest je vhodné vybrat pro obnovu takové, které vedou odněkud někam, například spojují dvě vesnice. Vhodné je začít s obnovou jedné cesty a po čase přidat další. Jak to udělat? Dovolují si v době masové obliby receptů vytvořit také dva:

Cesty – recept číslo jedna

Obnova polní cesty tam, kde je původní katastr a nedošlo tam k pozemkové úpravě:

Sedněme si k počítači a najdeme ve vyhledávači Nahlížení do KN. Pak klikneme na Vyhledání LV. Tak se dostaneme na stránky katastrálního úřadu. Tam vyplníme název katastrálního území a do kolonky číslo LV napíšeme 10001. To je totiž číslo obecního listu vlastnictví (LV) v každém katastru. Po vyplnění se nám objeví seznam pozemků obce a když klikneme na Zobrazení v mapě, je před námi mapa katastru s modře vyznačenými obecními pozemky. Tam vidíme i obecní polní cesty, a když si do mapy zadáme Katastrální mapa + ortofotomapa, krásně vidíme, kudy cesta vede, zda polem, loukou, křovinami. Pokud hledáme cestu spojující dvě obce, musíme si často najít její pokračování na vedlejší katastru. Po vybrání vhodné cesty vyzveme obec, starostu, zastupitele

či radu k jednání o obnově této cesty, v první fázi tím nejjednodušším způsobem, pouhým zatravněním. K zatravnění polní cesty není potřeba žádné stavební povolení. Ať je pozemek v kultuře orná půda nebo např. ostatní komunikace, nemusí být povolení. Vlastní realizaci cesty může snadno provést obec tak, že nechá cestu vytýčit geodetem a pak ji dá zatravnit travní směsí. To zvládne každý zemědělec a náklady na osivo jsou minimální. Nedávno mi jedna starostka řekla: „To byl dobrý nápad, už jsem takto zatravnila 4 cesty. Zemědělcům, co tam hospodařili, jsem řekla, že jestli chtějí propachtovat obecní pozemky i v dalším období, tak mi musí podepsat ukončení pachtu k této cestě. Sami mi to i zatravnili a my to teď jako obec párkrát přejedeme traktorem s mulčovačem a lidé jsou spokojeni, že tudy mohou chodit na procházky. A už plánujeme podél cesty na jedné straně výsadbu stromů a keřů.“

Cesty – recept číslo dva

Zatravnění polních cest v katastru, kde již proběhly pozemkové úpravy.

Postupujeme úplně stejně jako v případě receptu číslo jedna. Je tu jen jeden rozdíl. V prvním případě vymysleli cesty předci, v druhém projektant pozemkových úprav. Nevýhodou je, že cesty někdy nemají ideální trasu, výhodou je, že jsou dostatečně široké. (Ale dobrý projektant by měl respektovat původní rozvržení cest a brát v úvahu konfiguraci terénu.) Zatravnění pak obec provede stejně jako v prvním případě, někdy je dokonce možné ušetřit za vytýčení, protože to může po pozemkové úpravě zaplatit Státní pozemkový úřad.

Pokud se recepty líbily, přidávám ještě jeden námět: Sledujte, kdy se v katastru vaší obce budou dělat pozemkové úpravy a pak se snažte ovlivnit změnu vlastnictví ve prospěch krajiny, přírody, biodiverzity. K tomu mohou sloužit například obecní protierozní pásy, cesty nebo již zmíněné pozemky podél potoků.

A mimochodem. Obec se nejlépe ovlivňuje přímo ze zastupitelstva, tak je dobré, když ochránáři kandidují. ☒

Autor je člen ČSOP Spálené Poříčí, dříve starosta, dnes místostarosta města Spálené Poříčí.

Kontakt – pavel.cizek@spaleneporici.cz

Houby, houby, houbičky

Pomůcky: houby (mohou být vyrobené z papíru, papírmaše, montážní pěny či podobných materiálů) s kapsičkou, v níž jsou vloženy kartičky s písmeny, respektive obrázky smajlíka (v každé kapsičce je celkem 3–5 kartiček).

Příprava hry: Hra se nejlépe hraje v remízu ohraničeném polem, loukou nebo třeba cestou. Jako alternativu lze vyznačit i část lesa (např. 200 x 200 m). Vedoucí nahodile rozmístí jednotlivé houby po celém hracím území. Hráči se rozdělí do houbařských rodin (skupiny po 2–5 dětech, podle velikosti oddílů). Na okraji hracího území si houbařské rody udělají své sušárny (což je místo, kde budou shromažďovat své úlovky; každá „rodina“ jich může mít několik). Sušárny by neměly být snadno viditelné.

Pravidla hry: Každý houbař (dítě) se snaží najít co nejvíce hub a donést je do některé ze

svých rodinných sušáren. Houbaři mohou mít u sebe vždy maximálně jednu houbu. V pátrání houbařům brání veverka (vedoucí), které se je snaží chytit, protože i ony si chtějí udělat zásoby na zimu. V případě, že se tak stane, hráč veverka odevzdává svůj úlovek (veverka u sebe mohou mít neomezeně velké množství hub) a udělá si 10 dřepů, protože se musí vzpamatovat z veverčího přepadení. V hracím poli se pohybuje i slímák (další vedoucí), který se plíží a hledá sušárny. Když sušárnu najde, vše v ní sežere (sebere). Zůstanou po něm jen kapsičky s kartičkami. Proti slímákovi ani veverka není žádná obrana, je to jejich území. Po uplynutí časového limitu určeného pro sběr (např. 30 minut, záleží na velikosti území a šikovnosti dětí), přichází na řadu čas na skládání názvů hub a obchodování mezi houbařskými rody (např. 15 minut).

Cílem každé houbařské rodiny je seskládat z písmen, která sesbírali, co nejvíce názvů jedlých hub. Tyto názvy mají hodnotu 10 bodů za 1 název. Názvy, v nichž chybí jedno písmenko, mají hodnotu 2 body. Názvy, v nichž chybí více písmen, jsou bez bodového zisku.

Smajlík nahrazuje libovolné písmenko. Rodiny mohou mezi sebou s písmeny obchodovat. Další body rodiny získávají za houby, které uchránili před slímákem (1 houbu = 1 bod).

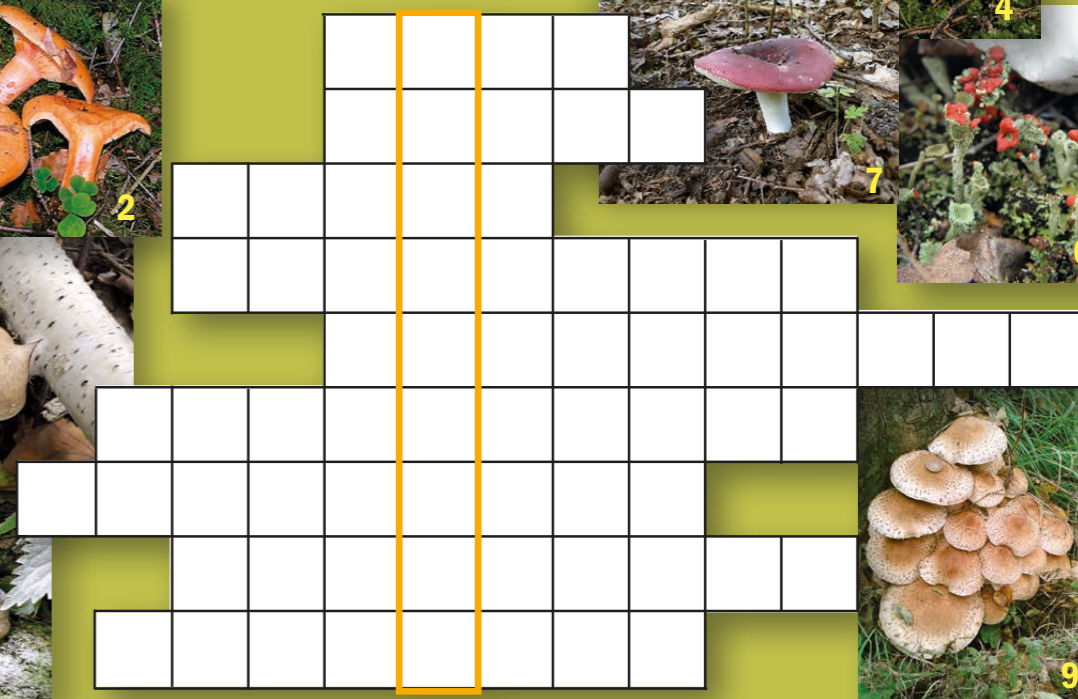
Doporučený poměr rolí: 4 houbařské rody (po 3 dětech) : 3 veverkám : 1 slímákovi

Hru připravila Lenka Žaitlíková

řešení: 1) smrž, 2) ryzeč, 3) liška, 4) muchomůrka, 5) troudnatec, 6) dutohlávka, 7) holubinka, 8) březovník, 9) václavka; taljenka - mykorhiza = symbióza mezi houbami a kořeny rostlin.

Houbařská křížovka

Podle obrázků doplň názvy rodů hub a lišejníků do tajenky. Co znamená slovo, které vyšlo v tajence?

Křížovku připravila Celine Koritková, foto Jan Moravec, Lenka Žaitlíková a wikipedie

Valašské ekocentrum a návrat ke kořenům

FOTO: ARCHIV VALAŠSKÉHO EKOCENTRA

Z ekovýchovných programů v podkroví ekocentra.

Na nádraží ve Valašském Meziříčí nás čeká Mirek Dvorský a hned na úvod se omlouvá, že má v autě nepořádek. „Na Vaši počest jsem měl v úmyslu ho uklidit, ale nějak nezbyl čas,“ vysvětluje. Brzy přijíždíme k zahradě přiléhající k budově ekocentra. Ukazuje na hřeben Veřovických vrchů, který je na obzoru za budovou a zvolá: „Tak děcka, abych vás navnadil, tak po těch kopcích nám chodí rysí, vlci a občas i nějaký ten medvěd.“

Zahrada poznání

V přilehlém lesoparku zrovna probíhá výukový program pro školáky o lišejnících, který vede jeho manželka Jitka. Skupinky dětí pobíhají mezi stromy s lupami a snaží se určovat podle klíče lišejníky, které nacházejí.

Vydáváme se na prohlídku zahrady, která je rozložena v mírném svahu nad budovou ekocentra. Míříme od jedné expozice ke druhé a nepřestáváme se

divit, kolik nápadů a práce pro jejich realizaci to muselo dát. Vytvořená zákoutí z ní dělají útočiště pro mnoho druhů živočichů a nabízí dětem spoustu možností poznávat přírodu. Mirek popisuje, k čemu jednotlivé expozice slouží nebo jaká zvířata se zde vyskytují. Začínáme u afrického kruhového záhonu, který má uprostřed kompost, kolem stěn budovy jsou motýlí záhony, vidíme hliněnou pec na chleba, jezírko pro obojživelníky, dva velké hmyzí hotely a mnoho dalšího. V horní části jsou obrovské klády, které slouží jako broukoviště, záhony na pěstování zeleniny, brambor, obilovin, lnu, pohanky a dalších plodin. Smělé plány, kterým Mirek ze srandy říká „pošetilé“, doplní zahradu ještě například obrovským pařezem z vývratu smrku, aby bylo možné vidět jeho kořenový systém, přibude další kompostér, vrbové bludiště, podložka pro hnízdění čápů, doplněna o další rostliny bude i expozice stínomilných a jedovatých rostlin.

Vypravili jsme se na průzkum do ekocentra, kterým nás provedl Mirek Dvorský. Jeho rodina už několik desítek let chrání Valašskou přírodu, přibližuje ji dětem a podílí se na předávání místních bohatých tradic a řemesel.

TEXT PROKOP PITHART

Mirek se často ve svém vyprávění vrací k současnému stavu naší krajiny, k problematice zadržování vody i odlesňování okolních hor v důsledku kůrovcové kalamity, kterou znásobuje nedostatek vláhy. Vysvětluje nám, jak se i s manželkou snaží, aby děti, které ekocentrum navštíví, tuto problematiku pochopily. Vzpomíná, že hlavní výbavu na dětské tábory, které s oddílem mladých ochránců přírody FALCO pravidelně pořádají, byly ještě před pár lety pláštěnky a holiny, ale dnes už to neplatí.

Před stodolou je ukázka náplavu řeky Bečvy s bobřimi ohryzy a prastarým kmenem, který řeka ukrývala možná i několik tisíc let pod mohutnými šterkovými nánosy. Opodál je rozpuštěný

kmen jedle, ve kterém jsou vyřezány dva typy toků – přirozeného s meandry a regulovaného s rovnějším korytem. Jde přitom o konkrétní úseky toku řeky Bečvy. Do žlábků děti mohou nalít vodu a měřit, jak rychle voda protече přirozeným tokem a tím umělým. Na konci prohlídky ukáže na sloup tyčící se až nad střechem stodoly, na jehož vrcholu je mohutná rorýsí věž s šesti tříkomorovými budkami. „Ve věži skoro každý rok hnízdí vrabci polní, rehek domácí, špačci, dokonce i sýkora koňadra. Ale rorýsí po dva roky obsadili dutinu, kterou ve fasádě přilehlého objektu do polystyrénového zateplení vytěsala strakapoud velký. Pěkně mě tím naštvál,“ usmívá se Mirek.

Život s oddílem

Už třicet let Mirek a Jitka Dvorští umožňují dětem ze širokého okolí Valašského Meziříčí poznávat a zažívat přírodu všemi smysly, zkoumat ji na vlastní pěst i pomáhat v její ochraně. Začalo to rodinnými výlety, postupně se k nim přidávali kamarádi jejich dětí. Najednou jich bylo přes deset, a tak založili oddíl Falco. Mirek o sobě říká, že touha sjednocovat a sdružovat lidi se zájmem o přírodu ho provází celý život. Začalo to klubem Osamělá hlídka už někdy ve třinácti letech, pokračovalo založením ornitologické skupiny Pandion v osmnácti, později s manželkou založili vlastní organizaci ČSOP Javorníček. Věnujeme se nejen ekolo-

Mirek Dvorský předvádí různé typy ptačích budek.

FOTO: ARCHIV VALAŠSKÉHO EKOCENTRA

FOTO: ARCHIV VALAŠSKÉHO EKOCENTRA

Pestrá zahrada poznání.

gické výchově a osvětě široké veřejnosti, ale také praktické ochraně přírody.

S tradičním valašským frgálem na stole dlouho rozmlouváme o ochraně přírody a výchově dětí, které v dnešní době mají poměrně málo rozvinutý vztah k přírodě a spoustu jiných lákadel je od přírody vzdaluje. Oddílem už prošly stovky dětí, a tak se zamýšlí, jaký vliv to může mít na zdejší lokální ochranu přírody. Mirek vysvětluje: „Společně s manželkou rozhodně neusilujeme, aby se ze všech členů oddílu stali ochránci přírody či přírodovědci z povolání. Ale jde hlavně o to, když tyto děti dospějí a budou ve svém povolání rozhodovat o něčem, co bude mít vliv na životní prostředí, aby si vzpomněli na to, co zažívali jako děti v oddílu a k čemu jsme je vedli. Pak je mnohem větší naděje, že jejich rozhodnutí budou mnohem ohleduplnější k přírodě, než třeba někoho, kdo z dětství nemá k přírodě vypěstovaný vztah žádný.“

Vztah k půdě

Zásadní problém vidí Dvorští nejen v současném vztahu dětí k přírodě, ale také v přerušení vztahu většiny lidí k půdě. Málolteré dítě s rodiči zažívá, co znamená starat se pravidelně o kousek půdy a vypěstovat si svoji vlastní zeleninu nebo třeba bylinky. Proto děti

mají možnost na zahradě ekocentra pěstovat ledacos. Pak si každý dá například ke svému rajčeti svou cedulku se jménem a sleduje, jaká je jeho úroda. Program ekocentra je vytvářen tak, aby děti, ale i dospělí měli příležitost pochopit a vyzkoušet si tradiční obhospodařování krajiny. Mají možnost seznámit se se spoustou prvků i drobných opatření, kterými každý z nás může přispět ke zvýšení druhové rozmanitosti přírody v okolí svého bydliště, i poznat nároky některých ohrožených živočichů na prostředí. Kromě lektorských výukových programů na nejrůznější přírodovědná témata, určených zejména pro děti z mateřských a základních škol, pořádají i exkurze pro veřejnost na přírodovědně hodnotné lokality. Účastníci se zde seznamují s místní přírodou a krajinou i potřebami její ochrany.

Praktická ochrana přírody

Oddanost manželů Dvorských ochraně přírody a výchově mladé generace je obdivuhodná a já přemýšlím, jak mohou obsáhnout tolik věcí v jednom životě. Mirek nás upozorňuje na místní problémy ochrany přírody, jejichž řešení se může zdát jako boj s větrnými mlýny. On se ale nevzdává, pro odbornou veřejnost připravuje konferenci Voda v krajině i další akce zaměřené na zadržování vody v krajině. V průběhu let pomáhal obnovit v bes-

FOTO: ARCHIV VALAŠSKÉHO EKOCENTRA

Děti se mohou zúčastnit i přírodovědných průzkumů. Na fotografii odchyt ptáků – dlask tlustozobý.

kydské krajině desítky drobných vodních ploch. Společně s dalšími členy založené platformy Spojená Bečva vystupuje na podporu výstavby bočního suchého poldru namísto přehradní nádrže Skalička, která by nevratně zničila část unikátního toku řeky Bečvy. Zejména v posledních letech se věnuje také posuzování a biologickému dozoru při zateplování nejrůznějších objektů s ohledem na hnízdicí rořýsy, netopýry i další synantropní druhy ptáků a navrhuje opatření k zachování jejich hnízdišť. Dlouhodobě se zabývá praktickou ochranou ohrožených hnízd čápů bílých, s dalšími členy organizace instalovali již více než 60 umělých podložek pro hnízda čápů prakticky na celé severní a východní Moravě, vyvěsili desítky budek pro poštolky, sovy pálené, puštíky i sýčka obecného. Kromě inventarizačních průzkumů ve zvláště chráněných územích spolupracují Dvorskí také s odborníky ze správy CHKO Beskydy při mapování výskytu velkých šelem. Společně s praktikanty ze dvou středních zemědělských škol a členy organizace se věnují managementu přírodovědně hodnotných lokalit. „Jde nám o to, aby na lokalitách zůstala zachována biodiverzita, proto propagujeme mozaikovitě sečení, které je mnohem šetrnější a umožňuje přežití i bezobratlým živočichům.“ Dodává, že dnes louky často

kosí firmy, které management chráněných území vysoutěží ve výběrových řízeních, jsou třeba i zdaleka a jde jim hlavně o peníze. Nemají k území, k rostlinám a živočichům zde žijícím žádný vztah. A mnohdy se tímto zlikviduje i místní pospolitost, kdy pár nadšených ochránců a dobrovolníků o lokalitu s láskou pečovalo. Svým přístupem také napravuje negativní reputaci ekologů u veřejnosti, která je může někdy oprávněně vnímat jako agresivní a netolerantní. Přitom, jak říká, stačí farmářům slušně vysvětlit, že když vyčká se sekáním louky pár dnů, umožní tím vyhnít chřástalům polním. Je to mnohem účinnější než vyhrožovat paragrafy zákonů, když něco nedodrží. Většina slušných lidí to pochopí a sami jsou pak nápomocni přírodu chránit.

Práce na zahradě posiluje vztah k půdě.

FOTO: ARCHIV VALAŠSKÉHO EKOCENTRA

Valašské tradice

Mírek, Jitka a jejich děti jsou hrdí na to, že žijí na Valašsku, pro které jsou typické místní tradice a řemesla. Považují za velice důležité předávat tyto hodnoty z generace na generaci. Proto tu pořádají řemeslné kurzy zaměřené na zpracování ovčí vlny, pletení košíků z proutí nebo třeba domácí výrobu sýrů. Aktivity doplňují i výukové programy zaměřené na tradice Vánoce a Velikonoce na Valašsku. Mezi velké akce ekocentra patří i „Farmářský den aneb cesty ke kořenům“, kde si děti i dospělí mohou vyzkoušet tradiční dovednosti jejich předků – mláčení obilí cepem, mletí na žernovu, krouhání a šlapání zelí, praní na valše, spřádání ovčí vlny, hrabání sena a další. Program je doplněn ukázkami zadělávání kváskového těsta a pečením chleba ve venkovní peci a výrobou sýrů. Udržování místních tradic něco stojí, ale jak Mírek říká: „Je to tak skvělý pocit, že vím kam patřím!“

Příroda, která podle něj dříve stačila sama o sobě jako „občerstvení“ pro tělo a duši, už dnes nestačí a většina lidí touží po adrenalinu. Jít dětem příkladem a ukazovat jim cestu, jak tomu je ve Valašském ekocentru, má ale smysl a pozitivní výsledky. Zájemců o oddíl, výukové programy a všechny další akce, přibývá. A pozitivní je, že některé oddílové děti, dnes již tátové a mámy s vlastními dětmi, se dodnes schází, chodí i na akce ekocentra a na oddílové schůzky posílají už svoje děti. „Cítím, že se i někteří mladí lidé snaží navrátit ke svým kořenům, že vnímají, že se něco děje, že je něco špatně,“ dodává Mírek na závěr. ☒

Autor je spolupracovníkem časopisu. Kontakt – prokop.pithart@csop.cz

Často dnes říkáme – a určitě ne neprávem, byť těch příčin je zřejmě více –, že katastrofální stav našich lučních orchidejí má na svědomí socialistické zemědělství. Podívejme se na jednu typickou kauzu té doby.

Jde o první „boj za orchideje“ zdokumentovaný na stránkách Naší přírody, tehdejšího oficiálního časopisu ČSOP. Úryvky jsou z článku *Orchis versus Budoucnost* od Pavla Pletichy, otištěného v čísle 7 hned prvního ročníku (1981).

V nejzápadnější části Středočeského kraje je prosperující „JZD Budoucnost“ se sídlem v Záluží u Cerhovic. Ten, kdo jede z Prahy na Plzeň, projíždí touto oblastí – po obou stranách silnice E 12 jsou pole družstva. Hospodaří na celkové výměře 1 834 ha, z toho je 1 447 ha orné půdy, 337 ha luk a pastvin.

... část luk přímo pod lesem je zamokřená – jedná se o 2 až 3 ha. Stojí zde ještě salaš, neboť se tam před několika lety chovali koně a ovce. Na velké části tohoto území rostou ovšem silně ohrožené rostliny, které jsou v červeném seznamu ČSR – úpolín evropský a dva druhy našich orchidejí – prstnatec májový a vstavač kukačka, starším jménem obecný. Odpovědní pracovníci dotyčného zemědělského podniku posoudili a také již provedli melioraci povrchovou rýhou, která prochází východní částí lokality a středem polní cesty, lemované osikou. Podivné je, že začíná přímo u lesa. Mimo chodem – odvodňovací příkop, který byl založen na jaře 1981, nebyl vybudován zcela legálně – s prací se mělo začít až po závěrečném jednání v srpnu 1981!

... Na jaře 1980 zde bylo zjištěno téměř 500 kvetoucích jedinců rodu *Dactylorhiza* a 135 kvetoucích trsů úpolínů. Nyní se zde po odvodnění počítá se zaoráním a založením kulturní louky – nebo také pole – a samozřejmě s vápněním a práškováním. Co se stane je evidentní – pH faktor se postupně změní, zrovna tak jako složení půdy vlivem umělých hnojiv, a celá lokalita bude zničena. Svě udělá i těžká mechanizace, která dosahuje tlaku 5 000 gramů na 1 cm²; je totiž dokázáno, že půda vydrží tlak 300 gramů na 1 cm² –

Orchideje v letech osmdesátých

aniž by nastala její degradace. Bude tak zničeno poslední společenstvo, které se ještě – a to více méně náhodou – udržuje v původní rovnováze. Všechny rostliny mají totiž dobrý důvod pro to, aby rostly tam, kde rostou. Kosení nebo spásání v minulosti těmto našim orchidejím vůbec neublížilo – plánované odvodnění a chemizace se ovšem postarají o stoprocentní zničení. Musíme si uvědomit, že mikroskopická semena orchidejí vzklíčí pouze tehdy, pokud se v půdě setkají s určitým druhem hub – a právě tyto reagují na sebenepatrnější změnu chemismu půdy zánikem!...

Z hlediska zemědělského závodu je to „neplodná půda“. Proto se zmeličuje a JZD si zapíše do příslušné kolony – tolik a tolik hektarů půdy (mimo chodem nepřilíží kvalitní) – jsme získali. A zajisté nejsou vyloučeny ani prémie. Lze to ovšem tak jednoznačně posuzovat? V dané oblasti je to poslední refugium – tzn. útočiště – orchidejí (a nejen těch, nýbrž i dalších rostlin a živočichů). Náklady na tuto rekultivaci nebudou malé, udržovat tento hon vůbec není jednoduché, bonita půdy bude velmi špatná a zamokření se bude v těchto podmínkách neustále opakovat. Konečný zisk – pokud vůbec bude – se stane velmi problematickým. Nutná ochrana tohoto stanoviště by měla být samozřejmostí a vrátit se k tradičnímu způsobu obhospodařování

ni na této malé výměře by nemělo být pro tak velké JZD problémem.

Jak dosvědčuje následující článek téhož autora – *Orchis má v Budoucnosti budoucnost* – který byl zjevně napsán někdy na podzim 1982, ale vyšel až v čísle 2/83, tahle kauza nakonec dopadla dobře:

... Jednání v JZD Budoucnost se sídlem v Záluží skutečně proběhlo a byla dohodnuta ochrana tohoto zájmového území SOP. Padla sice i taková slova – „to je nějakého tahání kvůli nějakým kytkám“ – ale naštěstí je řekl člověk předdůchodového věku. ... Názor – že toto území nebude meliorováno, v nejbližším okolí nebudou používána průmyslová hnojiva a plocha bude vyčleněna pro ochranu – zvítězil. A to je podstatné. Pracovníci SOP i členové ČSOP již vybudovaný odvodňovací příkop několikrát přehradili, porosty, které utlačovaly vstavače i úpolíny, prosvětlili a lokalita je již také řádně označena. Předseda JZD ing. Tomec přislíbil, že jediné sousedící zorávané pole ovsu bude přerazeno mezi trvalé travní porosty (vliv pesticidů by se přeci jen mohl projevit) a rukou dáním slíbil, že vlastní oblast pramenišť, přiléhající k louce, bude ponechána v původním stavu...

Toto jaro zde skutečně kvetly opět úpolíny, vstavače, suchopýr, začátkem léta poletoval batolec, bělopásek i větenušky, v bažině bylo slyšet hlasy žab a na suchých stanovištích se vyhřívaly ještěrky.

Lokalita existuje dodnes. Na mapách ji najdete jako přírodní památku Studánky u Cerhovic. Na rozdíl od stovek jiných, které z obdobných důvodů zanikly.

Jen malá nápověda pro později narozené – SOP je státní ochrana přírody a JZD jednotné zemědělské družstvo. ☒

Ze starých čísel Naší přírody vybral a komentářem opatřil Jan Moravec

FOTO: JAN MORAVEC

O cestách SE ZDEŇKOU ŠRÉDLOVOU pro pěší

Jak vypadá ideální cesta pro pěší turistiku?

Je to cesta přírodou, pokud možno po měkkém povrchu. Vedená je tak, aby byla zajímavá, abyste na ní potkal třeba skály, potůčky, výhledy, hradní zříceniny, nějaký památný strom a podobně. Ale také by měla být napojená na veřejnou dopravu, aby se tam turista dostal, a poskytovat mu určité zázemí, aby se měl kde občerstvit a případně složit hlavu.

Je u nás ještě vůbec kudy vést souvislejší úseky turistických cest po přírodním povrchu? Občas má člověk pocit, že je už všude asfalt...

Klub českých turistů se začal touto problematikou soustavněji zabývat až v poslední době. Takže v tuhle chvíli jsme oslovili všechny naše oblasti, značkaře, aby nám vytipovávali právě takové trasy. Abychom je mohli propagovat, abychom o nich dali více vědět. Na jedné straně hledáme trasy, které již tato kritéria splňují. A na druhé straně musíme vytipovat úseky, které jsou naopak špatné, ale kde je relativně snadné přeložit je na nějakou jinou cestu. Kde jsou třeba dlouhé vyasfaltované úseky lesem, ale přitom paralelně vede krásná lesní pěšina. Primárně je to samozřejmě o jednání s vlastníky, jestli nás tam pustí či ne. Zatím z jednání s Lesy ČR máme pozitivní zkušenosti, horší je to se soukromými vlastníky.

A jsou možnosti, kam ty trasy přeložit?

Osobně znám zejména region Krušných hor, kde se snažíme o certifikaci

Krušnohorské hřebenovky, a tam ty možnosti teoreticky jsou. Ale vedle vlastníků narážíme také na ochranu přírody. Krušné hory mají významná tokaniště tetřívka, a tak leckdy tam, kde by trasa mohla vést po krásné přírodní cestě, jsou zrovna tokaniště a odbor životního prostředí nám na to nedá souhlasné stanovisko. Takže tady pak hledáme nějaký kompromis; oni chápou naše zájmy, my zase ochranu přírody a hledáme něco mezi tím.

Zkoušeli jste jednat třeba s obcemi, pokud se v krajině obnovují cesty, aby se obnovovaly právě v přírodě blízce podobě?

Nám se líbila výzva Tisíc cest pro krajinu, kterou představili starostové. Snažíme se teď s nimi navázat kontakt. To je přesně ten model, který by se nám líbil, navázat na historické trasy, které byly v době scelování polí zrušeny. Samozřejmě, už se změnila vlastnická struktura a realizovatelné to bude pouze tam, kde pozemky zůstaly ve veřejném majetku. Pokud už to má soukromý zemědělec, tam je ten problém větší.

Problém je, že ty cesty se mnohde obnovují, ale v nevhodné kvalitě.

Ano, v nevhodné asfaltové kvalitě. Oni si všichni myslí, že asfalt je strašně moc žádoucí. Proto my říkáme, ne, pro pěší žádoucí není. A nejen cykloturistika, i pěší turistika může být významným ekonomickým přínosem. Svědčí o tom spousta dat z různých zemí Evropy. V tomto smyslu teď začínáme s osvětou. Ráda bych, aby jak široká veřejnost, tak hlavně ti, kteří se touto problematikou zabírají, tedy představitelé obcí a projektanti, toto vnímali. Aby brali ohled i na potřeby lidí, kteří se chtějí pohybovat pěšky. Což samozřejmě nejsou pouze turisté.

V ochranářských kruzích se v posledních letech často hovoří o problému asfaltování cest či obecně průchodnosti krajiny. Ale ochránci přírody nejsou jediní, koho tento problém trápí. Jak to vidí například turisté?

TEXT JAN MORAVEC

Proč pěší turisté preferují měkký povrch cest?

Protože jsou zdravotně mnohem vhodnější. Když se pohybujete po tvrdém asfaltu, klouby tím velmi trpí. Zatímco přírodní povrch je odpružený. Když jdete po lesní pěšině, po jehličí, po trávě, po polní cestě, je to pro celý pohybový aparát mnohem příznivější. Ale je to i pocitová záležitost. Už na přelomu tisíciletí provedl pan profesor Brämer na univerzitě v Marburgu průzkum, při němž zjišťoval, proč dochází k úbytku pěších turistů. A jedním z hlavních důvodů byl právě nedostatek vhodných cest pro turistiku, nedostatek cest s kvalitním povrchem. Což znamená s povrchem té „nejnižší“ kvality, přirozený, stvořený přírodou. My nepotřebujeme žádné úpravy.

Máte už nějaké zpětné vazby z regionů, kde je situace lepší a kde horší?

Zatím ne. Tím, že naše práce je dobrovolnická, nemůžeme očekávat, že něco zašlou do druhého dne.

A porovnání České republiky s jinými zeměmi Evropy?

Co se prostupnosti krajiny týče, tam jsme na tom myslím hodně špatně právě s ohledem na ten čtyřicetiletý vývoj, kdy řada cest zmizela. K tak

masivní likvidaci polních cest nedocházelo dokonce ani v jiných zemích, kde byl podobný režim. Třeba v Polsku mezi políčky cesty zůstaly, zatímco u nás došlo k totálnímu odstranění. Co se asfaltu týče, tam nedokážu posoudit, ale vím, že se s tím potýkají i v Německu, i v Polsku. Trend asfaltování je mezinárodní. Nejde jen o cyklisty, asfaltky chce dneska i lesní a zemědělská technika, takže se cesty asfaltují všude, což je velký problém. Když jsme v Klubu českých turistů zakládali Sekci moderních pěších tras, bylo to s cílem prosadit u nás certifikaci turistických tras. Postupně jsme dospěli k závěru, že nechceme řešit čistě jenom několik vybraných tras, že by mělo docházet k nějaké koordinaci cest v krajině obecně. Primární musí být prostupnost krajiny, na to navázat dostatek vhodných pěších cest a certifikované trasy už jsou až takový nadstavbový bonbónek. Akorát máme na takhle široký záběr poněkud nedostatečně personální obsazení.

Co jsou to ty certifikované trasy?

Certifikované trasy jsou trasy, které splňují přísná celoevropsky daná kritéria. Mimo jiné jsou tam právě přísná kritéria na ten povrch cest. Certifikovaná trasa musí mít minimálně 35 % přírodního povrchu a maximálně 20 % asfaltového. Mezi tím může být šterk nebo nějaký jemně zpevněný, ale propustný povrch. To jsou docela těžko splnitelná kritéria, když to vidíme pak v realu. U nás máme zatím jednu certifikovanou trasu – Stezku podél Lužnice. Certifikační proces byl dokončen koncem loňského roku, na jaře měla být představena veřejnosti, ale kvůli nemoci covid-19 bylo slavnostní otevření přeloženo na podzim. Je devatenáctou

v Evropě a byli jsme teprve desátou zemí, která certifikaci získala. Nejvíce tras je v Německu, kde certifikace vznikla, pak v Lucembursku, Portugalsku a Řecku.

Pokud si vezmeme Krušnohorskou hřebenovku, ta má na území Ústeckého kraje 21 % asfaltu. Přebývají cca tři kilometry asfaltu a prostě nevím, kde najdu alternativu. Přírodní povrch ještě jsme schopni splnit, ale maximum asfaltu, to je náročné. Zejména, když to prochází i obcemi. V jednom úseku jsme narazili na střet, kdy stávající trasa vede několik kilometrů po asfaltu lesem, nabízí se dvě možné alternativy, ale u jedné nesouhlasí vlastník a druhá právě prochází kolem tokaniště tetřívka.

Samozřejmě, certifikace pěších tras se netýká jen povrchů, hodnotí se i atraktivita trasy, turistická infrastruktura; to, o čem jsme mluvili na začátku. A také kvalita značení, informačního systému, ale to není zásadní problém.

Stezka podél Lužnice vede odkud kam?

Původní stezka z roku 2013, kterou jsme realizovali ve spolupráci s rakouským partnerem, vedla od pramene Lužnice v Rakousku až k jejímu ústí do Vltavy nedaleko Týna nad Vltavou. Ta má taky zhruba 300 kilometrů. Ale jelikož horní úseky jsou za současného stavu těžko certifikovatelné, tak v této celé délce je sice vyznačená, ale není certifikovaná. Certifikovaný je až spodní úsek z Plané nad Lužnicí přes Tábor a Bechyni k soutoku, necelých 60 km. To je jedna šestina Krušnohorské hřebenovky, jedna šestina práce, ale i tak to nebylo snadné. Klíčový byl přístup destinační agentury Toulava, která se chce oproti jiným regionům prezentovat zejména jako region pro pěší. Takže Stezku podél Lužnice si vzala za svou. Mimo jiné má podporu všech starostů na trase, což je velmi pozitivní. Krušné hory jsou na tom v tomto ohledu poněkud hůře. Když vezmete Tábor, Bechyni, Týn nad Vltavou, to jsou všechno poměrně velká města. V Krušných horách jsou vesměs samé malé vesničky. Rozpočet jiný, starosti jiné. Tady se potýkají s mnoha dalšími problémy a cestovní ruch, byť pro ně může být také řešením, pro řadu z nich není prioritou.

S jakými problémy krom zpevněných povrchů se při hledání vhodných cest ještě setkáváte?

Někdy je to státní správa. Třeba orgány ochrany přírody, o kterých jsme už mluvili. Ale vždy je to o individualitách, o konkrétních lidech. Někdy si prostě každý jede zarytý svou a nelze se hnout z místa. Ale většinou ti úředníci rozumí tomu, že většinou turistickou značku po silnici není ideální, my zase chápeme, že jsou nějaké předpisy, na jejichž dodržení mají povinnost dohlížet a které jim často neumožňují příliš kreativity. Dokážeme si sednout k jednomu stolu a hledat nějaké řešení. Větší problémy jsou s některými zájmovými skupinami, například myslivci. Ti by les nejraději zavřeli úplně. A největší problémy jsou v současné době s některými soukromými vlastníky, kteří nám házejí klacky pod nohy. Čím dál častěji své majetky oplocují, mnohdy i nelegálně. Historickou turistickou trasu přehradí, klidně pak zaplatí pokutu, že zrušili veřejnou cestu, pro ně těch pár tisíc není žádná částka, která by je zruinovala, a je o cestu méně. Zemědělci, kteří přehrazují cesty elektrickými ohradníky s výstražnou cedulí „pozor, ve stádu je plemenný býk“, nám síť cest také výrazně omezují.

A něco optimističtějšího na závěr?

Problém začínají vnímat už i státní úředníci. Aktuálně Ministerstvo pro místní rozvoj připravuje Strategii rozvoje cestovního ruchu na období 2021–2030. V ní je mimo jiné výslovně zmiňována právě i prostupnost přírody a krajiny.

Děkuji za rozhovor!

Mohu mít ještě jednu prosbu? Kdybyste tam mohl napsat výzvu, že uvítáme tipy na místa, kde jsou nebezpečné souběhy turistických tras se silnicemi, s cyklotrasami, nebo třeba i kde vede trasa po nějaké té asfaltové cestě a přitom existuje vhodnější alternativa. Pokud možno i se zákresem do mapy.

Chtěli bychom přijímat podněty nejen vnitroklubové, ale i od široké veřejnosti. A vaši čtenáři jsou určitě lidé, kteří znají terén a takovéto věci vnímají. Posílat je lze na můj e-mail zdenka.sredlova@gmail.com. ☺

Ing. Zdeňka Šrédlová

Členka vedení Klubu českých turistů, zakladatelka a předsedkyně Sekce moderních pěších tras. Žije v Mostě a spolupodílí se na přípravě certifikace Krušnohorské hřebenovky. I profesně se věnuje cestovnímu ruchu a regionálnímu rozvoji.

Vstavač nachový na Babě kvete i v neobvyklé bílé formě.

Naučná stezka Vrch Baba na Mladoboleslavsku je dílem ČSOP Klenice. Je okružní, měří 2,5 kilometru a začíná i končí u školy v Horních Stakorách. Otevřena byla v listopadu loňského roku. Jedno z jejích sedmi zastavení je věnováno právě orchidejím. Však Baba patří mezi nejbohatší lokality na Mladoboleslavsku.

Baba a Břejlov

Přírodní rezervace Vrch Baba u Kosmonos je rozlehlým, poměrně členitým zalesněným územím, nalézajícím se severovýchodně od Mladé Boleslavi, těsně při dálnici D10. Současná výměra rezervace je 250 hektarů (plus 95 hektarů ochranného pásma) a kromě vlastního vrcholu Baba (respektive dvojracholu Baba-Dědek), který tvoří východní výběžek území, zahrnuje i rozlehlý hřeben Břejlov na západě. Baba jako souhrnný název pro tyto dva, respektive tři vrcholy není však žádným novodobým výmyslem, celý lesní komplex je nazýván Babou již na mapách z 1. poloviny 19. století. S tím, že by si Baba zasloužila ochranu, přišel už v roce 1945 mladoboleslavský gymnaziální profesor Slánský. Návrh padl na úrodnou půdu, takže 11. října 1950 byla rezervace skutečně vyhlášena. Předmětem ochrany (řečeno dneš-

Na Babu nejen za orchidejemi

Vybrat nějakou naučnou stezku, která se věnuje orchidejím, když už je letos ten Rok orchidejí, nebylo vůbec těžké. Jednou z nich je i zatím poslední, už devětašedesátá, lokalita zpřístupněná v rámci programu NET4GAS, Blíž přírodě.

TEXT A FOTO
JAN MORAVEC

ním slovníkem) zde byli především ptáci, jak dosvědčují dva paragrafy tehdejší vyhlášky: „pro ptactvo, budou ponechány staré stromy v počtu 1–2 na hektar až do jejich přirozeného zániku“ a „bude dozíráno, aby ptactvo nebylo hubeno a jeho hnízda ničena“, třebaže již tehdy upozorňovala Československá botanická společnost i na výskyt řady vzácných rostlin v této lokalitě. V roce 1962 dospěla státní komise, provádějící tehdy celostátní prověrku chráně-

K hojným orchidejím Baby patří nezelený hlístník hnízdák.

Zastavení naučné stezky v jednom z lomů.

ných území, k závěru, že by se plocha rezervace měla zredukovat na pouhých 15 hektarů ve vrcholových partiích Baby a Dědka a měla by být přehlášena na chráněný přírodní výtvor geologické povahy. K tomu sice nikdy nedošlo, ovšem s touto vizí byl v roce 1963 schválen nový lesní hospodářský plán, který na většině plochy rezervace umožňoval holosečnou těžbu a převod původních pařezin na hospodářské lesy s výrazným podílem stanovištně (smrk, borovice) i geograficky (dub červený, vejmutovka, modřín, akát) nepůvodních dřevin. I přesto je zde stále na co se dívat i z „negeologických“ oborů.

Devět druhů orchidejí

Z informační tabule naučné stezky se dozvíte, že na Babě se vyskytuje devět druhů orchidejí (a dalších 5 druhů je zde vyhynulých). Má to ovšem jeden háček. Většina z těch devíti druhů roste jen na jednom či několika málo místech celého rozlehlého území a k tomu ještě každá na jiném. A zdaleka ne všechny při trase naučné stez-

za orchidejemi

nerostly i na vlastní Babě. Zrovna tak roztroušeně více méně po celé ploše rezervace by se měla vyskytovat další z poměrně nenápadných orchidejí, zeleně kvetoucí bradáček vejčitý. Třetím druhem, který se vyskytuje porůznu v celé rezervaci, je nejběžnější z našich kruštíků – krušík široolistý. To jeho vzácnější příbuzný, krušík modrofialový, se vyskytuje pouze na severním úbočí masivu Baby, při severovýchodním okraji rezervace. Kruštíky jsou jedny z našich nejpozději kvetoucích orchidejí, na ně je třeba vypravit se nejlépe až v červenci.

Nejvzácnějším druhem, který lze nalézt při trase naučné stezky – pod vrcholem Dědka – je bíle kvetoucí vemeník dvoulístý. Uváděno je odtud několik desítek rostlin. V rezervaci se vyskytuje i druhý příslušník téhož rodu, vemeník zelenavý (pro laika nejsou snadno rozlišitelné), ten však úplně jinde.

Asi nejzajímavější „orchidejové“ místo leží na jižním okraji Břejlova. Zde vykvétají desítky kusů naší největší orchideje, vstavače nachového (často i v neobvyklé bílé formě) a také okrotice bílá.

Do devítky zbývá prstnatec májový. Je z této sestavy jedinou luční orchidejí, její výskyt je vázán na vlhké loučky při potůčcích, pramenících na úbočí Břejlova.

Těch pět toho času neznámých jsou korálce trojklanná, střevec pantoflíček, okrotice červená, prstnatec bezový a prstnatec osmahlý. Střevecníkům coby naší asi nejznámější orchideji je věnována rubová, dětská strana informačního panelu. Ano, krom úvodního panelu ve vsi jsou všechny panely oboustranné – na jedné straně je odbornější povídání pro dospělé návštěvníky, na druhé hravější verze pro děti.

Stezka skrze unikátní lomy

Na orchideje je potřeba přijít ve správný čas, to, co zde návštěvník uvidí kdykoliv během roku (a nejlépe právě mimo vegetační sezónu, kdy nic nekvetě) jsou lomy. Nejde o lomy ledajaké. Baba, Dědek i Břejlov jsou sopečného

Vemeník dvoulístý.

původu. Baba a Dědek jsou vypreparovanými komíny třetihorní sopky, prořezající okolní svrchnokřídové slínovce. Tvořeny jsou sopečnou brekcí (složenou z úlomků křídových sedimentů a sopečné hmoty) se žilami olivinitického nefelinitu. Tvrdý nefelinit zde byl těžen výběrným způsobem, zatímco okolní méně využitelná brekcie těžena nebyla. Vrcholy Baby i Dědka jsou proto prorvány několika bizarními soutěskami, provrtány „jeskyněmi“, najdeme tu i jednu skalní bránu. Menší lůmky se nacházejí i v jižní části Břejlova, mimo naučnou stezku.

O jedné obzvláště úzké a hluboké skalní trhlíně na Babě se odborníci před časem dohadovali, zda jde skutečně také o lom, zda nevznikla přirozeně v důsledku sesuvů, ke kterým na svazích zdejších vrchů hojně dochází. Za účelem ověření této hypotézy zde v letech 1975–1982 proběhlo speciální měření, zaznamenalo však pouze sezónní výkyvy rozevírání a svírání trhliny způsobené změnami teplot, žádné jiné pohyby. Je to tedy taktéž pozůstatek po těžbě. Dobu měření dodnes v trhlíně připomínají dvě ocelové tyče, na kterých bylo tehdy měřicí zařízení připevněno. Zajímavá připomínka dob minulých, jen pozor na ni – nachází se těsně nad zemí, v prudkém svahu, a tak při troše nepozornosti, zejména při sbíhání, může dobře posloužit jako past. ☒

Autor je redaktorem časopisu.
Kontakt – jan.moravec@csop.cz

Novinky v českém právu životního prostředí

TEXT MILAN DAMOHORSKÝ,
PETRA HUMLIČKOVÁ

Představujeme stručně nově schválené environmentální právní předpisy přijaté či projednáváné v období od podzimu 2019 do jara roku 2020.

FOTO: JAN MORAVEC

Novela trestního zákoníku (zákon č. 114/2020 Sb.) upravuje tři otázky související s týráním zvířat. Zaprvé se jedná o zpřísnění sankcí za spáchání trestného činu Týráním zvířat, kdy byl trest odnětí svobody zvýšen až na šest let, pokud se jedná o týrán většího počtu zvířat, týrán zvláště surovým nebo trýznivým způsobem, opětovné spáchání trestného činu nebo jsou zvířeti způsobeny trvalé následky na zdraví či smrt. Zároveň je upravena nová skutková podstata trestného činu, a to Chov zvířat v nevhodných podmínkách (§ 302a trestního zákoníku). Tento trestný čin spáchají mimo jiné i provozovatelé množírny (fyzic-

ké i právnické osoby) a hrozí za něj trest odnětí svobody až ve výši 10 let. Novela zavádí také nový způsob trestu, kterým je zákaz držení zvířat a chovu až na dobu deseti let. Trest je možné uložit pachateli trestného činu v souvislosti s držním, chovem nebo péčí o zvíře. Dodržování uloženého trestu zákazu chování zvířat budou kontrolovat pracovníci probační a mediační služby.

Novela zákona o drahách (zákon č. 367/2019 Sb.) označila všechny stromy rostoucí v okolí drážních tratí za nebezpečné („Stromoví a jiné porosty, které při svém pádu mohou zasáhnout do průjezdného průřezu dráhy, jsou stromovím ohrožujícím bezpečnost nebo plynulost drážní dopravy nebo provozuschopnost dráhy.“). Provozovatel dráhy má právo tyto stromy odstraňovat a oklešťovat v případech, kdy tak po předchozím upozornění neučiní jejich vlastníci. Kromě železnic se kácení týká také stromů ve městech – podél tramvajových, trolejbusových a lanových tratí.

Schválena byla **novela zákona o podmínkách obchodování s povolenkami na emise skleníkových plynů** (zákon č. 1/2020 Sb.), která je transpozicí směrnice Evropského parlamentu a Rady (EU) 2018/410 ze dne 14. března 2018, kterou se mění směrnice 2003/87/ES za účelem posílení nákladově efektivních způsobů snižování emisí a investic do nízkouhlíkových technologií a rozhodnutí (EU) 2015/1814. Pro období počínající rokem 2021 byl v rámci evropské legislativy připraven komplex změn, jejichž hlavním cílem je dosáhnout do roku 2030 snížení celkových emisí skleníkových plynů Unie o minimálně 40 % oproti roku 1990.

V novele zákona o **hospodaření energií** (zákon č. 3/2020 Sb.) zůstal zachován poslanecký pozměňovací návrh, který fakticky ruší současnou

povinnost provozovatelů starých uhelných elektráren investovat při rekonstrukcích do zvyšování účinnosti.

Podzákoné právní předpisy

Vyhláška č. 305/2019 Sb., kterou se mění vyhláška č. 437/2016 Sb., o podmínkách použití upravených **kalů na zemědělské půdě** prodlužuje přechodné období o dva roky, tj. do 31. 12. 2022. Během přechodného období není nutné plnit požadavky na ověření účinnosti technologie zpracování kalů ani mikrobiologická kritéria při aplikaci kalů na zemědělskou půdu.

Národní **seznam evropsky významných lokalit** byl nařízením vlády č. 29/2020 Sb. změněn (rozšířen) u dvou dlouhodobě problematických lokalit – Porta Bohemica a Louky u Přelouče. Obě se týkají řeky Labe a jejího potencionálního splavnění.

Vyhláška, kterou se mění vyhláška č. 330/2012 Sb., o **způsobu posuzování a vyhodnocení úrovně znečiš-**

tění, rozsahu informování veřejnosti o úrovni znečištění a při smogových situacích (č. 68/2020 Sb.), mění některé technické požadavky při sledování úrovně znečištění ovzduší, a to především u prachových částic PM 2,5.

Dne 1. března 2020 nabyla účinnosti **nová zonace Národního parku Šumava** (vyhláška 42/2020 Sb.). Po 25 letech tak má největší národní park v České republice nově rozčleněné území, a to nejméně na nadcházejících 15 let. Nová zonace se skládá ze čtyř kategorií. Zóna přírodní (27,7 % rozlohy NP Šumava) je nejdívočejší zónou a je vymezena tam, kde jsou porosty, které je možné zcela uvolnit pro přírodní procesy už nyní. Její území zůstává ve většině stejně jako území ponechané samovolnému vývoji doposud. Poměrně malá rozloha přírodní zóny v praxi znamená, že řada velmi cenných částí Šumavy zůstává bez ochrany. Zóna přírodě blízká (24,5 % rozlohy NP Šumava) je vymezena pro lesní ekosystémy, které mohou být v relativně krátké době převedeny do režimu zóny přírodní. Zóna soustředěné péče (46,6 % rozlohy NP Šumava) zahrnuje ty lesní nebo zemědělské pozemky, ve kterých bude do přírodních

Novela zákona o hospodaření energií fakticky ruší povinnost investovat při rekonstrukcích uhelných elektráren do zvyšování účinnosti.

FOTO: JAN MORAVEC

FOTO: JAN MORAVEC

Dne 1. března 2020 nabyla účinnosti nová zonace Národního parku Šumava.

procesů zasahovat člověk s cílem zachovat jedinečné, chráněné či ohrožené nebo evropsky významné biotopy. Do zóny kulturní krajiny (1,2 % rozlohy NP Šumava) patří všechna sídla, která vytvářejí prostorově propojitelný celek, zastavěná území a pozemky územními plány obcí určené k zastavění.

Koncepce a strategie

Schválena byla **„Koncepce státní lesnické politiky do roku 2035“**, která stanovuje čtyři hlavní cíle, jež mají dlouhodobě sloužit k naplnění všech ekologických, společenských i ekonomických funkcí lesa, například chce zachovat princip způsobu udržení počtu zvěře s ohledem na stav lesa.

V lednu byl schválen **Akční plán boje pro potravní nelegálního obchodu s ohroženými druhy živočichů a rostlin**, který boj proti nelegálnímu obchodu zefektivní. Plán počítá například se vznikem společného týmu Celní správy, Policie ČR a České inspekce životního prostředí k rozkrývání „wildlife kriminality“, který bude specificky vzděláván v této oblasti a bude doplněn i o počítačové experty; s plánem na systém záchranných center pro zvířata zadržovaná při pašování i s osvětovou kampaní zaměřenou na veřejnost.

Taktéž v lednu byl schválen **Národní energeticko-klimatický plán České republiky**. Plán má do roku 2030 na-

plnit evropské klimaticko-energetické cíle týkající se množství vypouštěných emisí skleníkových plynů, rozvoje obnovitelných zdrojů nebo zvyšování energetické účinnosti. Je kritizován jako málo ambiciózní v podpoře obnovitelných zdrojů. Plány jednotlivých členských zemí bude nyní posuzovat Evropská komise a čeká se zejména na to, zda se podaří dosáhnout cíle 32% podílu obnovitelných zdrojů na celkové evropské spotřebě energie.

V březnu byla schválena i nová strategie rezortu životního prostředí **„Program péče o vlka“**. Ten je souborem opatření směřujících k omezení vzniku škod na hospodářských zvířatech a snížení dalších konfliktů, které s přítomností vlka v naší krajině souvisí, včetně budoucího stanovení tzv. příznivého stavu populace a stanovení jednotného postupu příslušných orgánů při nestandardním chování vlka. Příznivý stav populace bude stanoven ve spolupráci se sousedními státy, při jeho dosažení může ČR společně s okolními státy začít jednat s Evropskou komisí o úpravě evropské legislativy a stanovení případných kvót pro lov vlka. 🐾

Autoři působí na Právnické fakultě Univerzity Karlovy;

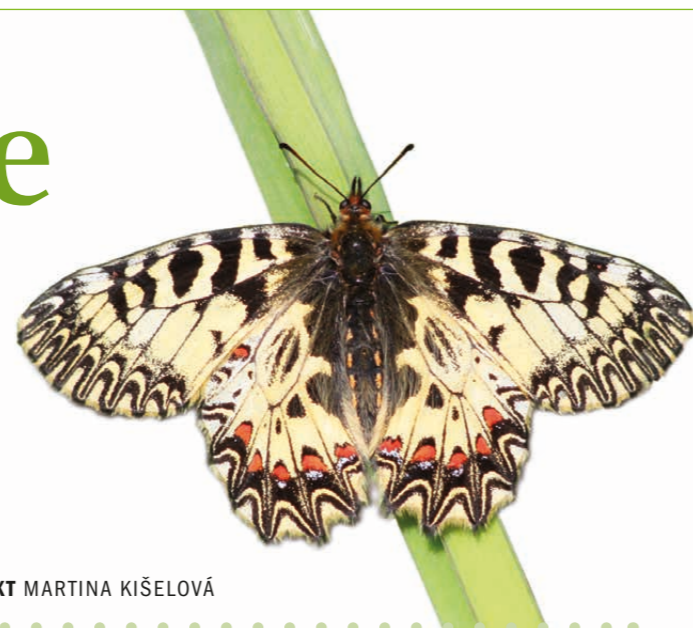
M. Damohorský je jejím proděkanem.

Pozorujeme motýly

Motýli jsou překrásnými klenoty naší přírody. Jejich barevná křídla, zajímavé životní cykly i neuvěřitelná schopnost migrace na dlouhé vzdálenosti přitahují lidskou pozornost již odedávna.

Přestože nejvíce druhů motýlů najdeme v tropech, i naše příroda nám nabízí úžasnou paletu druhů, od exoticky vypadajících otakárků přes krásné babočky až k neobvyklým vřetenuškám. Můžete se s nimi setkat prakticky kdekoliv, od parků ve městech až po chráněné rezervace, od nížin po horské oblasti. Některé druhy můžeme najít v lese, s jinými se setkáme spíše na květnatých loukách, některé mají rády rašeliniště nebo stepní oblasti. Možnosti jsou široké, a pokud vás pozorování motýlů začne bavit, můžete se připravit na mnoho let zajímavých zážitků v přírodě.

Motýli patří mezi hmyz, který má proměnu dokonalou. Z nakladeného vajíčka se vylíhne housenka, která se krmí na

TEXT MARTINA KIŠELOVÁ

živné rostlině, dokud nedosáhne správné velikosti a nezíská potřebné živiny a zásoby na přeměnu. Housenka každého druhu má svůj konkrétní okruh živných rostlin. Najdeme i druhy, kde se housenka krmí jen na jediném druhu rostliny. Housenka se po vykrmení zakuklí a přemění v dospělce (imago). Během našich výprav do přírody budou cílem pozorování především dospělci – krásně zbarvení motýli. Ale nebývá výjimkou, že narazíte i na housenky nebo kukly. Obzvlášť u druhů s noční aktivitou (noční motýli) se spíše setkáme s housenkami než s dospělými motýly, protože ti žijí skrytě. V našem textu se ale dále budeme věnovat denním motýlům.

Jak začít?

K úspěšnému pozorování je výhodné znát biologii jednotlivých druhů. Jaký biotop konkrétní druh vyhledává, jak se chová a v jaké roční době je ve fázi dospělce – to jsou cenné informace, které nám umožní dohledat druhy, které se stanou naším cílem. Jakmile víme, kdy a kam se vydat, pak nám pomůže znalost chování konkrétního druhu.

Na výpravy za motýly nebudeme potřebovat žádné speciální náčiní. Paradoxně se nám může hodit dalekohled. Některé druhy motýlů jsou velmi plaché a přiblížit se k nim lze jen obtížně. Dalekohled nám tak umožní si je prohlédnout. Fotoaparát je také cenným pomocníkem. Nafocené motýly lze snadněji určit, ať už se o to budete pokoušet sami, nebo budete chtít využít pomoc odborníků.

Nejlépe se pozorují motýli během slunečného dne, kdy je obloha alespoň částečně zakrytá mraky. Místo našeho pozorování se tak dostává v různých intervalech do stavu oslunění a zastínění. V době zastínění motýli usedají na vegetaci, kde odpočívají a čekají na chvíli, kdy vysvitne slunce, aby mohli pokračovat v aktivitě. Snadno tak můžete motýla dohledat a prohlédnout si ho. Když pak dojde k oslunění místa, kde se motýl usadil, máme často možnost si jej nafotit v hezkém světle. Za velmi slunného dne jsou zvířata více aktivní a motýly zahlédneme především v letu, kdy je jejich pozorování a identifikace velmi ztížena. Naopak pokud je zataženo, motýli nejsou příliš aktivní. I během dne, kdy nesvítí sluníčko a je teplo, budeme mít příležitosti k pozorování, ale se slunečným dnem jsou takové podmínky nesrovnatelné.

Stanoviště (biotopy)

Jak bylo řečeno výše, s motýly se můžeme setkat prakticky kdekoliv. I v centru velkoměsta nebo na nábřeží můžeme narazit na bělásky nebo babočky. Brzy ale zjistíte, že podobná místa navštěvuje jen určitý okruh motýlů, a pokud chcete vidět více druhů, je na čase vyrazit na vzácnější stanoviště. Nejlepším místem na pozorování motýlů je květnatá louka. Vyskytuje se na ní více druhů kvetoucích bylin, které poskytují motýlům dostatek potravy, a stejně tak množství úkrytů i živných rostlin. Pro motýly je takové místo přímo rájem. Můžeme zde pozorovat třeba okáče, soumračníky, při troše štěstí i nějaké hnědásky. Dalším vhodným místem, které se může stát cílem výletu, jsou stepi. Na nich se vyskytují motýli, kteří dávají přednost teplému a suchému stanovišti (xerotermu). Skvělé pro pozorování těchto druhů jsou kaňony Vltavy a Berounky nebo Pálava a cílovým druhem zde může být třeba modrásek hnědoskvrnný, který je typickým obyvatelům xeroterminího stanoviště. Dalším zajímavým stanovištěm jsou rašeliniště. Rašeliniště jsou extrémní místa, která vyhovují jen málo druhům, o to však vzácnějším. Zážitkem může být třeba pozorování žlutásky borůvkového. Ani během procházek lesem se nemusíte bát, že nenarazíte na motýly. Jen je potřeba vyhledávat lesní světliny nebo vykáčená místa. Jistotou jsou také osvětlené lesní cesty a jejich okolí, kde se motýli, například některé druhy perleťovců, ve velkém shromažďují na květech při jejich okrajích.

Chování

Znalost chování motýlů nám umožní lépe předvídat, kde by se jednotlivé druhy mohly vyskytovat. Všeobecně rozšířený typ chování, který je vlastní mnoha druhům, je slunění. To můžeme nejlépe pozorovat během ranních hodin, po dešti a v dalších situacích, kdy slunce vysvitne po delší době. Motýl usedne na osluněné místo a doširoka roztáhne křídla. Teplé paprsky slunce jej zahřívají, a tím mu umožní zvýšit metabolismus tak, aby mohl létat, sbírat nektar nebo shánět partnera k rozmnožování.

Babočka bílé c.

FOTO: MARTINA KIŠELOVÁ

FOTO: MARTINA KIŠELOVÁ

Babočka bodláková.

Další významnou skupinou chování jsou strategie, díky kterým samci získávají samičku k páření. S jejich znalostí můžeme vytipovat místa, kde lze samečky snadno pozorovat. Jednou ze strategií je, že samci vyčkávají na vyvýšených místech s dobrým rozhledem (např. na vrcholku keře), až kolem nich poletí samička; tu nazýváme „perching“. Při tzv. hilltopingu se obě pohlaví konkrétního druhu sdružují na vrcholcích kopců. Toto chování je typické pro otakárky. Třetí strategií je patrolování, kdy samec aktivně létá na určité ploše a hledá samičku.

Pokud známe živnou rostlinu (nebo živné rostliny) konkrétního druhu, můžeme tam najít kladoucí samičku. Takový objev je výhodný, protože umožňuje si motýla dobře prohlédnout nebo nafotit. Je ale dobré mít na paměti, že bychom v takovém případě neměli samičku příliš rušit, obzvlášť pokud se jedná o vzácnější druh.

Kromě nektaru musí motýli také doplňovat různé minerální látky. Některé druhy je aktivně vyhledávají a využívají možnosti sít na vlhké půdě nebo na mršinách či exkrementech. Například hnojiště je tak místem, které bychom při našich cestách za motýly neměli opomíjet. Mnohdy zde naleznete zajímavé druhy. Někdy se může stát, že za tímto účelem sednou motýli na naši ruku nebo na batoh a vyhledávají pot, ze kterého potřebné látky snadno získají. Tohoto chování můžete aktivně využít a na místo, kam pravidelně chodíte, můžete „nastražit návnadu“. Například kousek jablka namočený v pivu. Tímto způsobem můžete na zahradu nalákat babočku admirála nebo babočku paví oko.

Modrásek jehlicový, nahoře pestrokřídlec podražcový.

FOTO: MARTINA KIŠELOVÁ

FOTO: VÁCLAV JOHN

Batolec červený.

Pozorování na zahradě

Zahrada se může stát skvělým místem, které se bude motýly jen hemžit. Pokud chceme mít tyto krásné tvory v blízkosti domova, je důležité svou zahradu přizpůsobit, aby pro ně byla atraktivní.

Základem je zdroj nektaru, kterým může být jak záhon kvetoucích bylin, tak různé keře. Velké úspěchy budete slavít, pokud na zahradu zasadíte hloh, kalinu vonnou a k nim komuli Davidovu, které se nepřezdívá motýlí keř nadarmo. Z bylin máme široký výběr, ale některé druhy budou vhodné nejen pro motýly, ale i pro nás – především třapatka nachová, levandule lékařská nebo dobromysl obecná. Kromě potravy potřebují motýli i úkryt a především živnou rostlinu pro housenky. Pokud nechceme mít motýly jen jako návštěvníky a budeme chtít, aby se u nás zabydleli, je potřeba mít strukturovanější vegetaci. Koutkem divoké přírody, kde necháte růst kopřivu, uděláte radost především babočkám, bobovitými bylinami (jetel, štirovník, tolice) zase potěšíte modrásky.

Ježírko je skvělým prvkem na zahradě, který umožní motýlům získat potřebnou vodu, především v horkých dnech. Je ale důležité myslet na to, aby ji mohli bezpečně získat. Běh by měl být alespoň na části jezírka mírně svažité nebo by jezírko mělo obsahovat dostatek vodní vegetace, která umožní dospělcům bezpečně přistát a sosat vodu. Pokud bude na břehu odhalená hlína, která bude stále provlhčená, tak zde mohou načerpat i cenné minerální látky.

Batolec červený

Jak nám znalost biologie jednotlivých druhů zvyšuje šanci na pozorování atraktivních motýlů si můžeme ukázat na batolci.

Batolec červený vyhledává vlhká lesní údolí. Létá od června do srpna, často na lesních cestách, kde vyhledává kaluže a hniloucí látky. Dospělci mají zajímavě strukturovanou denní aktivitu. Během dopoledne obě pohlaví přijímají potravu, přičemž samci často vyhledávají např. exkrementy ne-

bo mršiny. Odpoledne si samec zakládá teritorium na větších stromů a vyčkává samičky. Víme tedy, že k pozorování batolců červených máme vyrazit ideálně v červenci, spíše dopoledne, zamíříme do lesa a budeme se poohlížet třeba po lesních kalužinách. Batolec červený se může objevit i na zahradě, byť je takové pozorování vzácné. Živnou rostlinou tohoto druhu jsou vrby, především vrba jíva.

Kde hledat informace?

Internet je v našem případě dobrým sluhou a stojí za to jej využít. Několik významných odborníků provozuje kvalitní weby, které nám poskytnou cenné a ověřené informace. Za zmínku určitě stojí web „Mapování a ochrana motýlů České republiky“ (www.lepidoptera.cz). Najdeme zde jak informace ke všem denním motýlům, které se vyskytují na území ČR, tak i určovací klíč a fotogalerii. Stejně kvalitní web je Koláčková galerie motýlů (<http://motyli.kolas.cz>), kde najdeme informace i o vybraných nočních druzích motýlů a určovací kvízy pro začátečníky i pokročilé. Uživatelé sítě Facebook se mohou připojit ke skupině „Motýlí klenoty“, kde jim odborníci určí nafočené denní motýly (je třeba se řídit pravidly skupiny a k fotkám doplnit mj. přesné datum a přesnou lokalitu), podobná skupina na určování nočních motýlů se jmenuje „Motýlí plevel“.

Autorka je zooložkou.

Kontakt – martina.kiselova@csop.cz

Modrásek tmavohnědý.

FOTO: MARTINA KISELOVÁ

Stalo se ...

- **Koncem roku 2019 vyšel soubor vzdělávacích karet „12x o tom, jak neublížit divokým zvířatům“ a také již třetí vydání průvodce Místa pro přírodu vás zvou. Karty přibližují komiksovou formou různé situace v pomoci volně žijícím živočichům, od přikrmování, přes nálezy mláďat a různé pastí, které my, lidé, zvířatům neúmyslně chystáme, až po sbírku Zvíře v nouzi. Jejich autorem je známý výtvarník Honza Smolík, postupně jsou zveřejňovány na www.facebook.com/Zvirve-v-nouzi-107515762675784. Brožura s podtitulem Malý průvodce po zachráněných lokalitách byla rozšířena na 28 míst, vykoupených v rámci sbírky Místo pro přírodu a byla**

přidána stránka na razítka, která některé lokality v nějaké blízké restauraci či infocentru mají (www.mistoproprirodu.cz/pro-turisty/razitka). Oba materiály lze zdarma získat v Domě ochránců přírody v Praze, průvodce lze stáhnout i v pdf na www.mistoproprirodu.cz.

- V polovině února proběhl další **Kurz pro získání osvědčení o odborné způsobilosti osoby odpovědné za péči o handicapovaná zvířata – školení především pro pracovníky záchranných stanic, kterého se však pravidelně účastní i další zájemci o problematiku péče o divoká zvířata. Tentokrát ho absolvovalo 20 účastníků.**
- Pod taktovkou Ivany Jongepierové byl oživen program na tvorby **regionálních lučních směsí semen**. V únoru byla mezi potenciální zájemce o tuto problematiku rozslána výzva a následně se 29. 2. v Brně uskutečnil úvodní seminář s podrobnými informacemi, proč je to potřeba (viz loňské jarní číslo Krásy našeho domova) a jak na to. Do tvorby regionálních směsí se následně pustily minimálně 4 organizace. K jejich zkušenostem se v některém z příštích čísel Krásy určitě vrátíme.

- Těsně před vypuknutím koronavirové karantény se ještě sešla **Valná hromada záchranných stanic**. Mimo jiné byly do Národní sítě nově přijaty stanice Velký Chlumec a Ostrovský Macík. Další akce musely být zrušeny nebo přesunuty.

Na podzimní termín tak bylo přeloženo tradiční Výroční setkání pozemkových spolků, odloženy byly úklidové akce (blíže viz str. 17), zrušen celý letošní ročník Zlatého listu i jarní krajská kola včetně finále Ekologické olympiády, na léto byla odložena setkání dárců sbírek Místo pro přírodu a Zvíře v nouzi. Namísto toho se rozběhly nejrůznější soutěže – mimořádné „karanténní“ kolo Živé zahrady Koukej, kde co lítá!, fotografické soutěže pod heslem **Do přírody se smí!** (obojživelníci, jarní houby, mechy a lišejníky, motýli) či internetový **Zlatý list v karanténě**, desítky on-line testů z nejrůznějších přírodovědných oborů. Úklidové akce nahradila výzva ke sbírání odpadků alespoň individuálně při vycházkách **Do přírody s pytlek**.

- V dubnu proběhla facebooková charitativní akce **Velikonoční nadílka**. Sociální síť při ní byla využita k získání materiální pomoci pro záchranné stanice. Veřejnost mohla zaslat na účet sbírky Zvíře v nouzi finance na konkrétní věci, které se pak z vybraných prostředků pro vybrané stanice zakoupily. Podařilo se tak nakoupit přepravky, klece, dokrmovací mléka a směsi, vitamíny a jiné za více než 47 000 Kč.
- S mírným zpožděním, ale přeci se rozběhly **exkurze k Roku orchidejí**. Od půlky května do půlky června se uskutečnilo 17 vycházek za orchidejemi s průvodci z řad ČSOP, jelikož orchidejová sezóna dosud neskončila, čekají nás ještě kruštinky a další, akce budou pokračovat i nadále.
- Na poli **legislativním** se Český svaz ochránců přírody angažoval v uplynulém půlroce zejména ve třech záležitostech. Již koncem loňského roku se opět oživila debata kolem protierozní vyhlášky. ČSOP zdánlivý posun

Literární soutěž „Mé setkání s orchidejemi“ a výtvarná soutěž „Namaluj orchidej“

Cílevědomé pátrání po orchidejích může být ohromným dobrodružstvím, náhodné setkání nevšedním zážitkem. Snahy o záchranu orchidejí jsou mnohdy napínavým příběhem. Dokážete své nejzajímavější setkání s orchidejemi – plánované či náhodné – zachytit do slova?

Květy orchidejí jsou proslavené svou krásou. Evropské druhy nejsou tak velké, jako druhy tropické, ale tvary a rozmanitostí si jejich květy s exotickými příbuznými v ničem nezadají. Vyobrazte libovolnou výtvarnou technikou s výjimkou fotografie či počítačové grafiky minimálně tři různé druhy orchidejí, vyskytujících se volně v evropské přírodě.

Obě soutěže končí 15. srpna. Více na: www.csop.cz pod logem Roku orchidejí.

kupředu ohodnotil tiskovou zprávu pod názvem Příliš krátký krok správným směrem a připomínkami, které se snažily onen krok alespoň trochu prodloužit (zprávně požadavky na ochranu půdy oproti návrhu). Doteď však vyhláška nebyla ani v oné mírnější podobě schválena. Velkým problémem je novela tzv. liniového neboli urychlovacího zákona; normy, která zavádí naprosto nestandardní nástroje, omezující práva veřejnosti, obcí i sousedních vlastníků do procesu projednávání velkých staveb, jako jsou komunikace. Do třetice pak jde o novelu mysliveckého zákona, která nejenže neřeší naléhavé problémy myslivost versus lesy či myslivost versus záchranné stanice, ale ještě se snaží zvrátit pozitivní posun, ke kterému došlo novelizací lesního zákona v loňském roce. Připomínky k této novele byly prezentovány na historicky vůbec první společné tiskové konferenci Českého svazu ochránců přírody, Hnutí Duha a České společnosti ornitologické.

ČSOP v roce 40. narozenin

- registroval 312 základních organizací s celkem 6 925 členy, přičemž v Čechách je 190 základních organizací, na Moravě a ve Slezsku 122; nejvíce, 52, jich je ve Středočeském kraji, nejméně, 8, v kraji Karlovarském
- dále registroval 665 členů přímo u ústředí ČSOP a v kolektivním členství 7 spřátelených organizací
- pro své členy zajišťoval tradiční aktivity – vydal 2 čísla časopisu Krása našeho domova, zorganizoval zářijové setkání členů ve Vanově na jihu Vysočiny a zprostředkoval systém slev v projektu Zelená karta
- jako vyvrcholení oslav 40 let od svého vzniku uspořádal dne 15. listopadu pro své

- zasloužilé členy a příznivce slavnostní setkání v prostorách Valdštejnského sálu Senátu Parlamentu ČR
- statutárními zástupci jsou předseda ČSOP Libor Ambrozek a výkonný místopředseda Karel Kříž; činnost Svazu řídí dvacetisedmičlenná Ústřední výkonná rada ČSOP; kontrolní činnost pak provádí tříčlenná Ústřední kontrolní a revizní komise v čele s předsedkyní Marií Cachovou
- v terénu se nejčastěji jeho organizace věnovaly údržbě zeleně (158), maloplošných chráněných území (149) a projektům na ochranu biodiverzity (134)
- ještě více organizací ČSOP se věnovalo pořádání akcí pro veřejnost (191) a aktivitám pro neorganizované děti a mládež (153)
- 103 organizací ČSOP provozovalo naučné stezky
- 67 organizací se aktivně účastnilo správních řízení
- na konkrétní ochranné aktivity našich i spřátelených organizací ČSOP rozdělil celkem 21,4 milionů Kč, z toho bylo podpořeno:
 - 201 projektů 84 NNO v Národním programu Ochrana biodiverzity částkou více jak 4 miliony Kč
 - 34 projektů pozemkových spolků částkou 1,4 milionu Kč
 - 33 záchranných stanic pro handicapované živočichy částkou 14,2 milionu Kč

- projekty v rámci programu Blíž přírodě pak částkou 1,8 milionu Kč
- projekty v Národním programu ochrana biodiverzity jsou realizovány v řadě podprogramů vedených odbornými garanty a nejčastěji jsou zaměřené na praktická opatření v terénu – více na <http://biodiverzita.csop.cz>
- akreditoval celkem 62 pozemkových spolků, z toho 40 jsou subjekty ČSOP – více na <http://pozemkovespolky.csop.cz>
- ve veřejné sbírce Místo pro přírodu vykoupil dalších 65 pozemků na 9 lokalitách o celkové výměře přes 12 ha; celkem se mu podařilo ve sbírce vybrat rekordních 2,4 milionu Kč
- evidoval rekordních 24 877 handicapovaných zvířat 165 druhů přijatých záchrannými stanicemi Národní sítě; z toho se podařilo v tom samém roce vrátit do přírody 53 % pacientů, 38 % nepřežilo, zbytek zůstal v péči stanic do roku 2020. Šlo o 136 jedinců 28 kriticky ohrožených druhů, 3 213 jedinců 59 druhů silně ohrožených a 2 628 jedinců 26 druhů ohrožených

- ve veřejné sbírce Zvíře v nouzi, sloužící na podporu záchrany handicapovaných divokých zvířat, se mu spolu se záchrannými stanicemi podařilo vybrat více jak 2 miliony Kč, více na www.zvirevnuzi.cz
- v kategoriích osvětové, výukové, vzdělávací nebo poradenské akreditoval celkem 41 Ekocenter ČSOP
- prostřednictvím Sdružení mladých ochránců přírody ČSOP registroval celkem 60 oddílů mladých ochránců přírody (MOPíků) a v nich 1 579 dětí, 97 instruktorů a 302 vedoucích (www.mopici.cz)
- 45 oddílů MOPíků poskytl finanční, materiální i informační podporu týkající se jak běžné oddílové činnosti, tak i třeba pořádání dětských táborů
- organizoval tradiční celostátní soutěže – Zlatý list (www.zlatylist.cz) a Ekologickou olympiádu (www.ekolympiada.cz);

- proběhlo 36 krajských a základních kol Zlatého listu, celkem se 47. ročníku soutěže zúčastnilo 3 798 soutěžících dětí; národní kola ve Vanově u Telče pak 29 soutěžních družstev se 174 soutěžícími
- na jaře proběhla zbývající 4 krajská kola 24. ročníku Ekologické olympiády a následně v Blansku národní kolo. Toho se zúčastnilo 15 týmů (43 soutěžících středoškoláků) ze 14 krajů České republiky. Od září pak běžel 25. ročník soutěže – uskutečnilo se 11 krajských kol
- otevřel pro veřejnost v programu Blíž přírodě dalších 7 lokalit, v třináctiletém partnerství se společností NET4GAS, s. r. o. tak počet zpřístupněných lokalit dosáhl čísla 99; v tomto programu však realizoval i terénní managementové projekty a to na pěti lokalitách
- kampaň Uklidme svět, uklidme Česko! dosáhla rekordních 3 900 uklidů a cca 157 000 uklízejících, z toho bylo přes 60 % dětí z více jak 500 škol. Celkem se vysbíralo 2 600 tun odpadků a z toho se 14 % vyřídilo a předalo k recyklaci
- v programu Naše mokřady shromáždil data o 485 mokřadech, z nichž jsou více jak 2/3 přímo ohrožené
- v programu Živá zahrada zaregistroval 340 nových soutěžících, což je více jak za předcházející 3 roky dohromady – zájem veřejnosti podpořit biodiverzitu na svých zahradách významně stoupá, více na www.zivazahrada.cz
- podobně jako u Živé zahrady zaznamenal zvýšený zájem veřejnosti i o problematiku oživení starých odrůd ovocných stromů, podpořil realizaci řady terénních projektů, rozjel cyklus výstav ovoce ve svém sídle v Praze a pracoval i na rozšíření informací o odrůdách a genofondových plochách na webu www.stareodrudy.cz
- v červnové kampani Setkání s přírodou zorganizoval 20 vycházek do přírody s odborníky
- spolu s italskými partnery pokračoval v realizaci projektu LIFEorchids, jehož cílem je zlepšení statusu ochrany kriticky ohrožených orchidejí na vybraných stanovištích v severozápadní Itálii, přenos získaných zkušeností a propagace této problematiky
- spolu s řadou evropských NNO zahájil v rámci programu Erasmus+ realizaci projektu RESIFARMS, jehož cílem je vytvořit praktické nástroje a know-how pro zemědělce a další pracovníky starající se o pozemky při péči o neproduktivní zemědělskou půdu, s důrazem na podporu opatření k ochraně přírody
- po celý rok se intenzivně věnoval sledování a připomínkování tvorby nové legislativy; především pak stavebního zákona, liniového zákona, zákona o drahách, invazivní novely zákona o ochraně přírody a krajiny a na úrovni

- podzákoných norem pak kauzám jezy na Labi, kanálu DOL, plošným aplikacím pesticidů Stutox II, novele zákona o myslivosti...
- obrat ústředí Svazu překročil 35 milionů Kč, konkrétně:
 - celkové náklady ve výši 34,277 milionu Kč, výnosy 35,241 milionu Kč, hospodářský výsledek tedy byl + 964 tisíc Kč
 - největší podíl na nákladech tvořily prostředky poskytnuté jiným organizacím (viz výše) v částce 21,4 milionu Kč
 - druhou nejvyšší skupinou nákladů byly osobní náklady ve výši 6,6 milionu Kč
 - celkem 74 % z výnosů činily dotace státu, členské příspěvky (zvýšené v roce 2019) tvořily stále jen 3,4 % výnosů
- z těch nejvýznamnějších donátorů ČSOP je třeba zde poděkovat především:
 - společnosti NET4GAS, generálnímu partnerovi ČSOP
 - Lesům České republiky, s. p., generálnímu partnerovi Národního programu ochrana biodiverzity

- Nadačnímu fondu Veolia, generálnímu partnerovi programu Uklidme svět, uklidme Česko
 - Nadačnímu fondu Sberbank CZ, generálnímu partnerovi programu Oživení starých odrůd
 - Hlavnímu městu Praze, Ministerstvu životního prostředí, Ministerstvu zemědělství, Ministerstvu školství, mládeže a tělovýchovy, Nadaci Ivana Dejmalu a Státnímu fondu životního prostředí
 - více jak tisícovce dárců veřejných sbírek Zvíře v nouzi a Místo pro přírodu
- Kompletní výroční zpráva je k dispozici ke stažení na www.csop.cz/vyrocnizpravy. V omezeném množství je na požádání i v tištěné podobě v Kanceláři ÚVR ČSOP.

Petr Štýblo, ředitel Kanceláře ÚVR ČSOP
Kontakt – petr.styblo@csop.cz

Jan Lacina, muž z ikony

Když byl v loňském roce Jan Lacina, zakládající člen Veroniky a ten, který časopisu vtiskl onu nezapomenutelnou a jedinečnou tvář periodika, jež dokáže ochranu přírody a krajiny spojit s kulturními tématy všech žánrů i druhů, navržen na Cenu Josefa Vavrouška (již nakonec, bůh ví proč, nezískal), kdosi na webu vysokoškolského ústavu, na němž léta spolupůsobil se svým nerozlučným přítelem a druhým ze spoluzakladatelů Veroniky Antonínem Bučkem, při této příležitosti napsal, že je „ikonou české krajinné ekologie“. Pisatel oněch řádků možná ani netušil, že touto krátkou charakteristikou vystihl Jana nejpřesněji, jak mohl. Nejenže jeho tvář se starosvětským vousem, z níž vždy vyzářovala mírnost a dobrota, skutečně připomínala staré křesťanské světce, ale také jeho zápal a entuziasmus dokázal přivést ke krajinné ekologii či geobiocenologii, anebo třeba jen k lásce

a vnímavosti k přírodě a krajině, velké zástupy následovníků, stejně tak, jak kdysi dokázali k víře přivádět právě ti světci z ikon. Jeho slavný strýc, výtvarník Bohdan Lacina, mu prý kdysi řekl, rozpoznav hřivnu, již byl jeho synovec obdarován: „Jene, ty nemaluj, ty piš.“ A Jan si to vzal k srdci, i přes nesporné výtvarné nadání, které projevoval ve svých kolážích. Psal. Teoretické vědecké práce, studie, výstupy z grantů. Všechno, co napsal, měl ale podloženo poctivým a zevrubným terénním výzkumem, jaký dělal jen málokdo. Výzkumem, při němž o tom, co zkoumá, zapáleně a snad přímo básnický hovořil, a to nejen ke svým studentům, ale také dobrovolníkům ochránců i prostým zájemcům. I proto ty zástupy následovníků. Jen teorií by je nezískal. A nejen to. Psal také poeticky, a proto mu právě Veronika byla nejlepší platformou. Dokázal ve svých črtách

a esejích minuciózně vykreslit jak drobnou kytičku v kolejišti tišnovského nádraží, tak monumentální karpatské horské pralesy. Jak sýkorku v jeho krmítku v tišnovské zahrádce, tak medvěda na poloninách. A když už mu strýc „zakázal“ malovat, tak do těch obrazů, krajinářských, jak jinak, alespoň „vcházel“ a přiblížil je těm, kteří to, co v nich viděl on, spatřit nedokázali. A tesknil nad nimi při srovnávání se současným stavem krajiny, kterou znázorňovaly. Uměl, popisuje krajinu, přiblížit i lidi v ní žijící. Kouzlo pohledu do sadu z oken staré venkovské hospody, z takové, která již dnes není. Vystihnout chuť trnky, čerstvě utrhnuté cestou starým úvozem s kolejem vyjetými v kamenném podloží okutými selskými vozy, ale i té, kterou si na cestu k mapování nějakého území přinesl s sebou v placatce, když již prošla destilací. I tímto svým poetickým uměním získával zástupy. Svou hřivnu nezakopal, ale mnohonásobně rozmnožil. Jeho články, vyprávěním, úsměvem se už ale nepotěšíme. Jan nás opustil, snad symbolicky, na první jarní den. V lednu mu bylo 76 let.

Václav Štěpánek

Národní síť záchranných stanic drží smutek

V prvním pololetí roku 2020 zaznamenala Národní síť záchranných stanic obrovskou ztrátu. V únoru naše řady po krátké nemoci nečekaně opustil vedoucí stanice v Němčicích Drahoš Kňourek, na konci května svůj boj s těžkou nemocí prohrála vedoucí záchranné stanice Falco Jana Tomšovská.

Stanici v Němčicích nad Hanou, fungující pod ZO ČSOP Haná, vedl Drahoš Kňourek

od roku 2004. Stanice byla součástí Regionálního sdružení Iris a ve spolupráci s prostějovským ekocentrem zajišťovala mimo jiné osvětové a vzdělávací aktivity pro děti i širokou veřejnost. Záchrannou stanicí Falco v severočeském Dolním Týnci vedla Jana Tomšovská již od roku 1995. Původně pod ZO ČSOP Litoměřice, od roku 2014 pod vlastní ZO ČSOP. Lze jen stěží pochopit, jak zvládala zajišťovat péči o stovky zvířat ročně na území o rozloze přes 5 000 km čtverečných.

Kromě péče o zvířata byla její radostí i práce s dětmi, na kterou však již nezbýval potřebný čas.

Obě stanice jsou tzv. rodinného typu, stojící na osobě vedoucího stanice a pomoci rodinných příslušníků. Zvířatům je věnována maximální péče, neboť se v podstatě stávají dočasnými členy rodiny. Díky rodinnému zaujetí pro pomoc zvířatům v nouzi se po odchodu obou vedoucích do práce pustili jejich nejbližší. Dík tak patří Lidmile Kňourkové a Václavu Tomšovskému, kteří převzali pomyslné veslo a volně žijící zvířata v nouzi tak mají do záchranných stanic Falco i Němčice dveře i srdce nadále otevřené.

Zdeňka Nezmeškalová,
koordinátorka Národní sítě
záchranných stanic

Národní program Ochrana biodiverzity

Český svaz ochránců přírody každoročně finančně podpoří více jak 150 projektů NNO zaměřených na praktickou ochranu biodiverzity České republiky a její propagaci.
www.csop.cz/biodiverzita

Generálním partnerem
Národního programu
ochrana biodiverzity jsou
Lesy České republiky, s. p.

Ministerstvo životního prostředí

Program letos dále podpořily
Ministerstvo životního prostředí
a Nadace Ivana Dejmalá.

Blíž přírodě

Rozvíjíme společensky odpovědnou politiku ochrany přírody s ohledem na současné a budoucí generace.

- Jsme jedním z největších firemních dárců v oblasti ochrany přírody v České republice.
- Podílíme se na zpřístupnění přírodně cenných lokalit po celé České republice.
- Pomáháme budovat naučné stezky, vyhlídky, pozorovatelný, posezení nebo interaktivní a hrací prvky v přírodě.
- Přispíváme k obnově původních ekosystémů a ochraně ohrožených rostlin a živočichů.
- Podporujeme environmentální výchovu a informovanost o ochraně přírody.
- Jsme generálním partnerem Českého svazu ochránců přírody a pomáháme projektům, pro které motto Blíž přírodě je významnou součástí trvale udržitelného rozvoje.

Pojďte s námi do přírody na
www.blizprirode.cz